

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Martini Bonacinæ Vtrivsque Signatvræ Referendarii
Compendium Omnium Operum de Theologia Morali,
omnibusque conscientiæ nodis**

Bonacina, Martino

Coloniæ Agrippinæ

D.

urn:nbn:de:hbz:466:1-41152

quam in iis multum potest prudentia & æquitatis ratio
quid sit agendum, decernere. Leg. Sylv. *commodatum.*
Nav. l. c. n. 179.

Culpa lata) vide Covar. i. p. c. 6. §. 8. m. 12. epit. Aug. *Culpa*
6. Adrian. *de restit.* Covarr. in *clem. si furiosus.* 2. p. §. 4. n. 9. di-
cens, homicidium ex levissima culpa per commissionem in-
ducere irregularitatem, videntur sentire, teneri quempiam
ad restituendum, ex levissima culpa. Sylv. *rest.* 2. q. 4. *mercator*
de rest. c. 5. P. N. l. c. c. 1. n. 57. *de dol. & cont.*

Curiositas.

Mortale peccatum est, velle videre id, aut scire, cujus ve-
fio, aut scientia in periculum peccandi mortaliter inductu-
ra creditur. Leg. Nav. c. 23. n. 24. Tol. *de 7. peccat. m. c.* 12. n. 7.
Cajet. *vers. curiositas.* & alios.

Addit:) Velle scire in mortalem finem, vel quæ sub p. m.
vetita sunt; vel explicata in confessione, crimen m. est. Na-
var. Tol. l. c.

Custos.

Custos de damno tenetur, quod non impedit, cum possit.
Nav. cap. 17. n. 136. Salon. *quest.* 62. art. 7. *contro.* 5. c. n. 3.
vid. Sylv. *custos.* 1.

Cum fures à culpa excusantur, ob necessitatem, potest
custos dissimulare. Nav. l. c. n. 122.

Custos tenetur de lata & levi culpa, non de levissima.
Bannes *quest.* 62. art. 7. *contra Ard.*

*D.**Demon.*

Vide v. *Adjuratio, Divinatio, Maleficium, Observatio va-*
na, Superstitio.

Debitor.

Vide v. *Restitutio*

De b.

Debitum.

Debitum solvendum æstimatione monetæ tempore contractus.

Qui debet monetam ferri metalli, in ea solvat, vel ejus æstimationem in tempore solutioni præfixo.

Si debita pecuniæ mutata est materia, vel pondus, solvenda est æstimatio temporis contractus; quod si solum sit pretium mutatum, ante moram prodest id, & nocet creditori, nisi aliud sit conventum; post moram verò solvenda est æstimatio temporis, quo solvi debuit. Quidam tamen dicunt solvendam maximo pretio, quo valuit post moram. Vide Tolet. l. c. c. 34.

Res in specie debita missa ad ejus dominum, per hominem, vulgo fidelem habitum, domino perit; quod si mittens mala fide possidebat, ei perit, quia fuit in mora. Perit etiam domino, si apud debitorem perit ante moram sine ejus culpa, dante causam interitui. Vide Nav. c. 17. n. 185.

Pecunia debita perit creditori, qui eam tempore opportuno noluit recipere, & deposita est apud honestam personam; item, si absente creditore consignata est judici, vel deficiente iudice, honestis personis. Vide Nav. c. noli putare, de pœnit. dist. 1. n. 9.

Debitum alicui ex promissione, vel juramento, non debetur heredibus ejus, si is, qui promisit, in illius tantum personam intendebat.

Qui furatus est pecuniam, solum ejus valorem debet, non autem quod ex ejus negotiatione, aut permutatione lucratus est; nisi creditor itidem fuisset lucraturus. Tol. l. 5. c. 22.

Potest creditor petere debitum ante tempus à debitore suspecto.

Debitum tibi si non potes aliter commodè recuperare, potes clam tollere; modò cures, ne creditor iterum solvat, & id fiat sine scandalo, vel sine periculo tuo, vel alienæ famæ, aut vitæ. Neque teneris revelare, etiam si prælatus præcipiat sub pœna excommunicationis, si est probabile, quod revelans cogaris restituere. Imò neque tenentur alii, quicumque sciunt, si certò sciunt, te hoc modo justè accepisse. Syl. vers. furtum. q. 15.

Si creditor est in eadem necessitate cum debitore, red-

dendum ei id, cuius non fuerat translatum dominium, Putant & quidam etiam aliud debitum quodvis reddendum nisi extrema sit debitoris necessitas, in qua etsi antea se redditurum jurasset, non teneri; intelligebat enim, ni extrema premèret necessitas.

Si utriusque necessitas extrema sit, 4. *dist. 16. q. 2.* Richardus alii creditori reddendum censent; contrarium ait Sot. *l. 4. q. 7. art. 1. col. 19.* cum D. Cajetan. Lopez *p. 1. c. 13. in fin.* Navar. *l. 7. n. 60.* Tol. *l. 5. c. 24. n. 8.*

Debitum conjugale.

Vide v. *Matrimonium, Votum.*

Decalogus.

Vide v. *Charitas, Fides, Idololatria, Schisma, Spes, Superstitio.*

Quæres: Quare præcepta Decalogi sint forma negandi ferè expressa. Resp. Id factum esse tribus de causis: 1. Quia ea forma valet ad coercendos impios à flagitiis; unde Paulus *1. rim. 1.* dicit, legem iusto non esse positam, sed iniusto. 2. Quia negatio latius patet, quàm affirmatio; ut præceptum de non habendis diis alienis, quàm de uno colendo. Nam Samaritani præter unum Deum Judæorum colebant deos suos, ut est in *lib. Reg. 3.* 3. Quia negatio apertè includit affirmationem: si enim non habendi sunt dii; ergo unus colendus pro Deo; & si committendum furtum non est; ergo debemus contenti esse præsentibus, & restituere quod furto sustulimus. Similiter sub affirmatione continetur negativum, ut sub præcepto honorandi parentes, continetur præceptum de iisdem non contemnendis. Hoc tamen differunt negativa ab affirmativis, quòd affirmativa quidem obligent semper; sed non pro semper, id est, omni tempore; non enim teneor omni momento temporis honorare parentes: negativa autem obligant semper, nullo enim tempore licet fornicari, furari, &c. illa omissionis, hæc commissionis peccato violantur.

Primum præceptum: *Ego sum Dominus Deus tuus, &c.*

1. **A** Doratio est exhibitio reverentiæ propter excellentiam illius, cui exhibetur. Adoratio alia est interna, alia externa. Item alia latriæ, quæ debetur Deo; alia hyperduliæ, quæ debetur B. Virgini; & alia duliæ, quæ debetur Sanctis. Denique alia est absoluta, quæ convenit rei intellectuali, quæ per se honorabilis & adorabilis est; & alia respectiva, quæ convenit rebus ratione carentibus, quæ non propter se, sed propter alium honorantur. *tom. 2. circa primum Decalogi præceptum, disp. 3. quæst. 1. punct. 1. nu. 1. & 4.*

2. Una persona sanctissimæ Trinitatis potest distinctè ab aliis personis adorari; modò aliæ personæ explicitè non excludantur. *ib. n. 5.*

3. Sancti in cælis degentes adorandi sunt; imò etiam viri sancti, licet nondum relati sint in numerum Sanctorum, coli & adorari possunt cultu privato; sed non publico. *ib. punct. 2. n. 1. & 2.*

4. Christus homo, id est subsistens in natura humana & divina, adorandus est adoratione latriæ, qua adoratur sanctissima Trinitas, & singulæ personæ sanctissimæ Trinitatis: at humanitas illius per se & præcisa persona Verbi divini, adoranda est adoratione hyperduliæ. Dum autem colimus Christum, adoramus naturam humanam ut assumptam à Verbo divino, eique ineffabili unionis vinculo adnexam. *ib. n. 5. & seq.*

5. Eucharistiæ sacramentum absolutè potest adorari; & si caro aut sanguis Christi miraculosè appareat in Eucharistia, adorandus est similiter cultu latriæ. *ib. n. 8.*

6. Usus sacrarum imaginum licitus est & honestus; permittendæque sunt imagines Dei & Angelorum, (licet non sint corporei, sed puri spiritus;) eos per quamdam metaphoram repræsentantes, quia Deus aliquando apparuit sub forma sensibili: imò adorari potest ipsamet imago, sed adoratione tantum respectiva, id est propter excellentiam illius, cujus est imago. *ib. punct. 3. n. 1. & seq.*

7. Potestne imago & exemplar adorari, una & eadem adoratione qua prototypum, e.g. potestne crux Christi adorari adoratione latriæ, qua Christus ipse adoratur? Potest, quia imago cum exemplari, & exemplar in imagine ado-

adoratur: nam volens Christum adorare osculando, v. g. in
 sus crucem, apprehendit Christum ac si existeret in cruce
 consequenter apprehendit crucem & Christum per modum
 unius; & uno adorationis motu per se primò tendit in Chri-
 stum, in imaginem verò & in crucem concomitanter, &
 propter Christum. *ib. n. 4.*

8. Lignum crucis Christi & alia instrumenta passionis
 quæ Christum tetegerunt, adorantur adoratione latrice, seu
 respectiva: at instrumenta quæ modò conficiuntur ad repræ-
 sentanda illa instrumenta, quæ in Christi passione adhibita
 sunt, non possunt adorari præcisè quatenus repræsentant in-
 strumenta antiqua; sed quatenus connotant Christi passio-
 nem, seu Christum passum. *ib. n. 6. & seq.*

9. Adoranda sunt quoque nomina sacra JESUS, MARIA,
 &c. adoratione respectiva, propter eum quem repræsentant,
 & ad quem diriguntur. *ib. n. 9. Item*

10. Reliquiæ adorandæ sunt, & devotè custodiendæ; ea-
 demque adoratio tribui potest illis, quæ tribuitur personæ
 cujus sunt reliquiæ. Per *reliquias* autem intellige corpora
 ossa, cineres, vestes, pannos, &c. quæ Sanctorum corpora, vel
 reliquias attigerunt. Adverte tamen reliquias, quæ publicè
 exponuntur, non esse adorandas absolutè, nisi postquam fue-
 rint approbatæ per Papam, vel Episcopum. Imò posita ap-
 probatione Papæ, vel Episcopi, corpora quæ in uno loco ex-
 istunt, absolutè adorari possunt, etiam aliis dicentibus esse
 in alio loco. *ib. punct. 4. n. 1. & seq.*

11. Præterea licitum est accendere cereos ad reliquias vel
 imagines Sanctorum, sicut & etiam reliquias ad collum ap-
 pensas deferre; neque speciale peccatum committitur ab eo
 qui delinquit dum reliquias ad collum defert; secus dicen-
 dum de eo qui eas surriperet; talis enim peccaret mortaliter
 peccato sacrilegii, & furti. *ib. n. 7. & seq.*

12. Coli similiter & adorari possunt cum Deo ut ipsius i-
 mago, agni cerei; at vendi, aut minio, auro, aliove colore
 pingi, sub excommunicatione prohibentur; sicut & etiam à
 laicis tangi: quamquam non peccant mortaliter, qui eos at-
 tingunt sine contemptu. *ib. n. 11. & seq.*

A D D I T I O.

Tria priora primæ tabulæ præcepta divinum honorem

immediatè, septem reliqua secundæ tabulæ proximi utilitatem respiciunt.

Quidquid est contra aliquod ex his, lethale crimen est; nisi excusetur levitate materiæ, vel defectu deliberationis, vel defectu pleni usus rationis.

In primo præcepto latria, sive Dei adoratio præcipitur, in qua tres actus sunt. Primus est, intellectus, quo Dei summam excellentiam cognoscimus. Secundus, voluntatis, quo nos Deo subijcimus. Tertius est, adorationis effectus, qua nostram subjectionem patefacimus. Actus primus est fidei, & supponitur; secundus est vera adoratio, quæ præcipitur; similiter & tertius hunc exprimens, uterque ad religionem pertinet. Invocatio, laus, honor Dei, aliaque ad religionem spectantia eodem includuntur præcepto.

Huic præcepto etiam adversatur Astrologia judiciaria, quæ à Sixto V. damnata est, ejusque professores fidei censoribus subiecti sunt. Petr. Nav. lib. 2. c. 2. de reët. à nu. 25. disputans, an astrologi astrorum scientia humanos actus liberos cognoscere queant, tres sententias proponit, negantem, affirmantem, & mediam, (quam & ipse tuetur) docentem, posse cognosci actus liberos in communi fallibiliter, & contingenter; non tamen omnes, sed illos, in quos homo à natura propendet, perspecta tamen ejus nativitate, & propensione.

An autem Astrologus teneatur restituere, quod hac arte lucratus est. docet idem à n. 112. l. 2.

De fortibus legatur Mart. Delrio lib. 4. c. 4. mag. disquis. Petr. Greg. Tholos. lib. 34. c. 5. Syntagm.

Secundum præceptum: *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.*

Vide v. *Adjuratio, Juramentum, Votum.*

Tertium Decalogi præceptum: *Memento ut diem Sabbati sanctifices.*

13. Sabbatum significat requiem seu cessationem, eò quòd Deus die septimo requieverit. Ecclesia diem Dominicam illius loco benè constituit, in memoriam & signum illius diei, qua Christus resurrexit; & ne videremur consentire cum Judæis quoad eorum cæremonias: hinc patet observatio-

nem

enim Dominicæ diei non esse de jure divino, sed Canonico
tom. 2. circa tertium Decalogi præceptum, disp. 5. quæst. unic. m.
 2. & 3.

14. Festos dies instituere in tota Ecclesia, & receptos abrogare, pertinet ad Summum Pontificem, & ad Concilium generale. Episcopi jure communi possunt etiam festos dies in sua tantum diœcesi instituere, non tamen in honorem Sancti nondum canonizati: Respublica verò, vel civitas, vel Princeps sæcularis non potest dies festos tum etiam sacros constituere: potest tamen prætextu civilis honoris, vel alio titulo. Neque sola laicorum consuetudine introduci possunt aliqui dies festi. *ib. punct. 1. n. 1. & seq.*

15. Potest institui dies festus colendus tantum usque ad meridiem, quia qui potest totum, potest etiam partem præcipere. *ib. nu. 8.*

16. Observantia diei festi duo præcepta continet; affirmativum, quod præcipit auditionem Missæ; non verò contritionis eliciendæ obligationem: & negativum, quod prohibet opus servile: servile autem opus dicitur illud, quod ex se habet quemdam famulatum, & ab illis solum communiter exercetur, qui aliis inserviunt; unde opera animæ, cujusmodi sunt legere, scribere, docere, concionari, consulere, & similia, permittuntur in die festo. Item licitum est concurrere ad consilia, & eligere ad officia. Appellatio quoque licita est in die festo, sed non citatio; & citatio facta pro die festo non obligat ad comparandum die proximè sequenti; quamquam reus citari potest dum existit in loco, in quo dies festus non celebratur. *ib. punct. 2. n. 1. & seq.*

17. Quælibet sententia tam civilis quàm criminalis requirens strepitum judicalem, vetita est in die festo. Vetitum quoque est placitum, judicium criminale, sacramentum publicum; & mercatus, id est, contractus emptionum, venditionum, locationum, & permutationum, siue privatim fiant, siue publicè. Intellige tamen extra necessitatis casum, vel quando iudex vel testis alio tempore commodè haberi non potest; aut si periculum sit, ut interposita dilacione justitia impediatur; aut consuetudo legitima contrarium suadeat. *ib. nu. 10. & 12.*

18. Opera corporalia quæ propriè servilia sunt, prohibentur in die festo, cujusmodi sunt fodere terram, putare vires, &c. Non prohibentur tamen opera communia dominis
 & ser-

& servis; propterea licitum est iter facere, parare necessaria ad illud, uti musicis instrumentis, scribere, etiam ex officio, aut transcribere lucri causa: non verò pingere, aut recamaturas facere. Denique quæ licitè fiunt in die festo, possunt etiam fieri cum lucro. *Ib. n. 23 & seq.*

19. Causæ excusantes à mortali laborantes ferviliter in die festo, sunt parvitas operis, necessitas, absentia à loco in quo dies festus celebratur, & dispensatio. Propterea excusantur parantes necessaria ad victum in die festo; secus dic de molitoribus non molentibus ex necessitate, nisi modicum laborem infumant. Excusantur quoque medici, chirurgi, pharmacopolæ, decertantes in bello, struentes foveas, vel muros causa belli ædificantes, cursores, ferratores equorum, & ii qui metunt imminente tempestate, vel qui opus inchoatum prosequuntur, à quo nequeunt desistere absque gravi damno. Quòd si dubitetur an adsit sufficiens necessitas, recurrendum est ad Episcopum. Item excusantur qui ferviliter laborant metu gravis damni, ut servi, famuli, &c. Item excusantur à mortali qui opera fervilia præstant, quæ immediatè, vel præparatoriè cultui divino inserviunt; denique opera pietatis per felicitè fiunt in die festo. *Ib. punct. 3. num. 1 & seq.*

20. Recedens à loco, in quo dies festus colitur, non peccat mortaliter Missam non audiendo, si ante meridiem perventurus sit ad locum, in quo festus dies non celebratur. *Ib. num. 18.*

21. Ille non peccat mortaliter, qui pluribus diebus festis aliqua parva opera fervilia præstat, quæ simul sumpta magnam materiam constituere, & notabilem temporis partem occupare videntur. Ratio est, quia illa modica opera fervilia non continuantur, nec integrant unam materiam, & opus servile uno die factum, non continuatur cum opere servili alterius diei, *Ib. num. 3.*

22. Qui leviter delinquit in die festo contra multas obligationes diversæ rationis, non peccat mortaliter; secus si obligationes sint ejusdem rationis. *Ib. n. 5.*

A D D I T I O.

Quæres: Quæ festa sint iis observanda, qui degunt extra patriam. Resp. dum extra patriam sunt, non teneri ad festa cele-

celebranda propria patriæ, sed ad propria tantum ejus loci ubi sedem fixerunt. Quod si transeunt saltem aliquem locum, in quo festum celebratur, non tenentur ad festum ejus loci celebrandum, nisi sit commune totius Ecclesiæ.

Quæres: Sintne opera servilia, compingere libros, transcribere, pingere imaginem, piscari, venari, musica instrumenta pulsare. Navar & Cajet. dicunt esse indifferentia in genere suo, ex circumstantia autem fieri servilia, & illicita, ut si fiant ob quæstum.

Resp. 1. compingere libros, ex suo genere esse opus servile & illicitum.

Resp. 2. Transcribere librum, pingere, ex suo genere non esse servilia; fieri autem servilia & illicita, si ex officio exerceantur ad quæstum faciendum.

Resp. 3. Piscari & venari, ex genere suo quoque non esse servilia; hoc tamen esse inter utrumque discrimen, quod nemo potest piscari in festo ex officio, & maxime reti, si quis sit piscator; potest autem die festo etiam ex officio venari, ut docet Navar. quia ita consuetudo obtinuit.

Resp. 4. Uti musicis instrumentis ex genere suo, non esse opus servile, nec fieri etiam servile, ratione officii, vel quæstus.

Quæres: An famuli quando coguntur diebus festis à dominis laborare, possint dominis parere. Resp. 1. Illos posse parere sine peccato, modò non cogantur in contemptum Ecclesiæ, & festi; tum enim debent potius mori, quam parere. Resp. 2. Tales famulos, qui sæpè coguntur à suis dominis laborare diebus festis, transacto tempore suæ obligationis debere alium quærere dominum, sub quo possint servare festum; nisi desint quibus commodè operam suam locare possint, aut si magnum illa mutatione paterentur incommodum. Ita Tolet.

Quartum Decalogi præceptum. *Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut sis longævus super terram.*

23. Nomine patris & matris veniunt ipsi parentes immediati vel mediati; Superiores, ut sunt Episcopi, Curati, &c. Imperatores, Reges, & Principes; tutores, curatores, & magistris, quorum prudentia & doctrina erudimur; & his omnibus exhibendum esse honorem, reverentiam & amorem, docet

docet nos hoc præceptum, & ipsius naturæ dictamen. Unde filii conjicientes contumelias in parentes, aut ad gravem iram provocantes, peccant mortaliter. Sicut autem filii afficiuntur obligatione hujus præcepti in parentes, ita etiam parentes in filios, illisque subvenire tenentur. *tom. 1. circa quartum Decalogi præceptum, disp. 6. quæst. unic. punct. 1. num. 2. & 3.*

24. Hæc verba, *ut sis longævus*, intelliguntur non solum de longitudine & diurnitate futuræ vitæ, verum etiam de longitudine hujus mortalis vitæ, juxta illud 1. ad Timoth. 4. *Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futura. lb. n. 4.*

25. Et non tantum filii debent honorare & amare parentes, illisque amoris signa exhibere, sed etiam obedire tenentur, quando aliquid præcipiunt circa bonos mores, & salutem animæ, ut ad vitandas pravas amicitias, deferendos ludos, vel meretrices, &c. & filius qui patri obedientiam in gravibus non præstat, mortaliter peccat *lb. punct. 4. n. 2.*

26. Præterea filii tenentur parentibus subvenire in necessitate spiritali & corporali; idcirco filii qui non curant patrem in mortis articulo constitutum confiteri, vel suscipere alia Sacramenta, graviter peccant. Idem dicendum si parentes infirmos, aut in carcere detentos non visitent. *lb. punct. 5. n. 1. & 2.*

27. Filius non solum tenetur ab ingressu religionis abstinere dum parentes, id est, pater & mater, sunt in extrema necessitate, vel quasi extrema, aut quando probabiliter futuri creduntur; sed etiam tenetur tempore novitiatus, imò & post professionem egredi, etiam invito prælato, dum necessitas parentum est extrema, & iis subvenire potest remanendo in sæculo, & modo ipse filius nullum incurrat probabile periculum salutis spiritalis dum in sæculo remanet. Eadem obligatione tenetur à fortiori pater erga filios; debetque curare ut addiscant rudimenta fidei, eosque delinquentes corrigere & castigare; peccantque graviter eos depravando suo pravo consilio, vel exemplo.

Adverte autem egressum è religione ad subveniendum necessitati, teneri servare vota & præcepta religionis eo modo quo commodè potest, & sublata necessitate redire ad religionem. *lb. n. 4. & seq.*

28. Quando debita patris excedunt facultates hereditatis,

L

tis,

tis, filius non tenetur in foro conscientiae solvere debita patris, etiamsi non confecerit inventarium; quia heres non tenetur, nisi ex bonis hereditatis. *lb. n. 10.*

29. Pater graviter peccat denegans alimenta filio gravi causa, etiamsi filius proscriptus sit vel emancipatus. Imò tenetur etiam uxori filii alimenta præbere, dum filius præbere non potest: mater verò non tenetur alimenta filio præbere, excepto lacte ex impotentia patris; neque peccat mortaliter non lactando filium per se ipsam, tenetur tamen bonam nutricem adhibere. *lb. punct. 6, § 1. n. 2. & seq.*

30. Parentes mortaliter peccant exponendo filium Hospitali, nisi justam habeant exponendi causam; ut si pater existat in valde gravi necessitate, vel periculo vitæ, aut infirmitate. *lb. n. 6.*

31. Obligatio alendi filios transit ad heredes illius, qui filios alere tenebatur, sed non transit directè ad donatarium, neque ad eos qui bona parentum titulo emptionis, vel similibus contractibus acquisierunt: transmittitur tamen ad filium, cui bona parentis addicta fuerunt ob ipsius parentis delictum. *lb. n. 7. & seq.*

32. Pater qui filio alimenta non præstitit, non tenetur in foro conscientiae ad restitutionem, nisi fortè filius debita ob id contraxerit. *lb. n. 12.*

33. Pater tenetur filiae nubenti (etiam spuriae) dotem competentem constituere, etiamsi filia dives sit, aut monasterium ingredi velit, aut nubat invito patre, aut etiam indigno (seu tali cum quo sine dedecore nubere non possit, juxta usum illius regionis:) secus si filia nubens indigno, sit major viginti quinque annis, & dives sit, patrisque alimentis non indigeat. Neque pater eximitur ab onere dotis alio dotem tradente. *b. §. 2. n. 1.*

34. Filius aut filia multis de causis privari potest hereditate & alimentis, v. g. ob percussorem parentum injustam cum lethali culpa, ob gravem & inhonestam injuriam, ob accusationem in judicio, (excepto crimine hæresis & læsæ majestatis) ob attentationem in vitam patris; si cum maleficis versetur, si copulam habeat cum noverca seu patris uxore, si filius non succurrit patri, & impediatur ne pater conficiat testamentum. In his casibus filium pater hereditate privare potest, non verò alimentis, si filius aliunde non habet. *lb. §. 3. n. 1.*

35. Filia invitis parentibus nubens servata Tridentini forma,

ma, attento jure Canonico, non potest exheredari. Imò neque potest attento jure Casareo, nisi filia sit minor 25. annis, & parentibus volentibus ipsam in matrimonium conjungere, renuerit, & luxuriosam degere vitam elegerit. Filia quæ bis tantum copulam commisit, non potest ob id hereditate privari. Idem dicendum, si post 25. annos luxuriosam vitam elegerit; imò etiam si ante 25. annos, si mater illius luxuriosam vitam degat, & nondum correcta sit exheredationis tempore; secus dicendum si solum pater luxuriosè vivat. *Ib. num. 3. & seq.*

36. Filius invito patre contrahens, aut indignam ducens, non potest hereditate privari; nam leges loquuntur solum de filiabus, *Ib. num. 9.*

37. Exhereditatio non tollitur per reconciliationem supervenientem, aut per pœnitentiam; tollitur verò religionis professione. *Ib. num. 12.*

38. Maritus tenetur uxori non solum actibus internis, verum etiam externis honorem & amorem, imò etiam obedientiam in iis, in quibus est uxori subjectus, exhibere; & consequenter mortaliter peccat verba infamatoria proferens contra illam, aut graviter verberans, aut præceptorum adimplerionem impediens; aut eam non alens, modo alere possit; aut uxor ipsa à mariti consortio non recesserit, aut is qui dotem promisit non existat in culpabili mora solvenda dotis. Quod si uxor quæ ob viri savitiam recessit, renuat oblata securitate ad virum redire, non est à viro alenda. Si verò uxor utriusque conjugis culpa recessit, deinde ad maritum redire contendat, maritus autem eam ad se redire non patiat, alenda est à marito, quia ultima culpa marito imputanda est. Alenda erit similiter quoties dos casu fortuito perit. *Ib. punct. 7. n. 1. & seq.*

39. Quæ diximus de viro quoad amorem, reverentiam & obedientiam, quam uxori præstare debet, uxor debet quoque præstare marito; unde graviter peccat, dum notabiliter inobediens est circa ea quæ ad bonos mores, & ad familiæ gubernationem pertinent. Et si illa post discessum è vita primi mariti ad secundas nuptias convolet, debet ea quæ ut arrhas à primo marito accepit, titulo lucrativo, seu donatione filiis primi matrimonii reservare; secus si accepit ab extraneo. *Ib. n. 11. 12. & 15.*

40. Uxor aut filii non tenentur ad solvenda debita, quæ

vir seu pater contraxit pro alenda uxore, vel filiis; nisi pater illa acceperit nomine ipsorum, vel protestatus sit nolle gratis illa præstare, aut nisi acceperit in fraudem, id est, sine iusta causa, scientibus filiis vel uxore, *lb. n. 13 & 14*

41. Quæres: quæ cura & amor requiratur in superioribus & dominis erga servos & subditos, & è contra? Resp. Domini alique Superiores tenentur sibi subditorum & famulorum, etiam mancipiorum curam habere, curando ut hi præcepta adimpleant, impediendoque eorum peccata, & eos corrigendo quando delinquant: caveant tamen ne eos gravibus afficiant injuriis, appellando diabolos, aut canes, &c. aut ne iis alimenta denegent, dignus est enim operarius cibo suo; possunt tamen eos cum moderatione verberare, sicut pater filium, aut fratres vel patruus habentes curam fororum, vel nepotum; hos enim possunt moderatè percutere. Idem valet in senioribus, aut etiam in aliis, qui ab adolescentibus aliquam injuriam passi sunt, & eorum superiores commodè adire non possunt. *lb. punct. 8. n. 1. 2. 6. & seq.*

42. Dominus tenetur domo sua expellere servum ut resipiscat, & concubinæ consortio non utatur, quoties ad illius spes fructus, & id fieri potest absque suo notabili damno, *ib. num. 8.*

43. Frater tenetur alteri fratri vel sorori alimenta præbere, quando aliunde non habent; hoc enim postulat charitas & pietas in parentes & sanguine junctos; & hoc valet, etiam si frater & soror in egestatem sua culpa inciderint; imò tenetur dotem sorori indigenti constituere, cum dos veniat nomine alimentorum. *lb. n. 12.*

44. Subditi suis Superioribus etiam improbis amorem, reverentiam & obedientiam, præsertim in rebus magni momenti præstare debent, quia superiores parentum vices gerunt, quibus debetur honor & reverentia. *lb. n. 13. & 14.*

45. Famulus tenetur vitam domini defendere cum periculo vitæ propriæ, quando specialiter ad eam defendendam conductus est. *lb. n. 15.*

ADDITIO.

De potestate patris in filios vid. Molin. *d. 23. de arrogatione, & adoptione. d. 21. 7.*

De peccatis parentum in filios, vid. Nav. *c. 14. à n. 17. Tol. l. 5. c. 1. n. 11.*

In rebus gravioribus, in quibus filius patri subditur, potest ei pater aliquid sub mortali peccato præcipere, Lopez. & vir uxori, Sot. l. 1 q. 6 art. 4. in fi. sed dominus in famulos, reliquamque familiam hanc vim non habet. Sot.

Filii genitoribus debent amorem, obedientiam, reverentiam. 1. Amor debet esse internus, & externo signo prodendus est; unde debent spiritali parentum necessitati pro viribus subvenire, & pia eorum legata, iis defunctis solvere; in corporalibus necessitatibus idem facere; & si graves, sive extremæ essent necessitates, peccarent mortaliter filii, si relictis parentibus, ad religionem convolarent; professique tenentur egredi, ut extremam parentum inopiam sublevent; in gravibus necessitatibus possunt egredi, petita, licet non obtenta, licentia; an autem teneantur, controversum est, vid. Victor. ad h. l. Filium extremæ parentum necessitati potius, quàm filiorum, opem ferre debere, probabilius est; contraria vero opinio sua etiam non caret probabilitate. 2. Quoad obedientiam, peccat mortiferè filius, patri in re gravi ad regimen domus, & ad bonos mores spectante, non obediens, præcipuè si ex contemptu & pertinacia id faciat. 3. Quoad reverentiam, percutiès patrem, injuriosè minans, maledicens, dedita opera verba in eum jactans ad insignem iram provocantia, lethali noxa corripitur: idem affirmes de patrem pauperem dedignantem. Si tamen filius ex patre cognito, grave damnum in vita, vel in honore, vel in rebus passurus esset, patrem negans mortiferè non peccaret; dum tamen animo patrem agnosceret, & inopem adjuvaret.

Sextum & nonum Decalogi præceptum: *Non mœchaberis, &c, Non concupisces uxorem proximi tui.*

46. Hoc sexto & nono Decalogi præcepto non solum prohibetur adulterium, verum etiam quælibet alia carnalis copula extra legitimum matrimonii usum: imò etiam omnes alii actus, qui ad impudicam libidinem allicere & permoveere possunt, ut tactus, amplexus, oscula, locutiones, ornatus lascivi, litteræ amatoriaræ, &c. Neque solum prohibentur actus exteriores, verum etiam voluntas & affectus interior inordinatus rei venereæ. Et peccata quæ his præceptis prohibentur, sunt mortalia ex suo genere; neque ignorantia per se loquendo excusat in hac materia à peccato; neque

minæ, metus, vel timor infamiæ; excusaret tamen vis absoluta, quando qui vim patitur, animo non consentit, nec alio modo cooperatur ad peccatum. *tom. 2. circa sextum & in num Decalogi præceptum, disp. 8. quæst. unic. punct. 1. n. 1.*

Octavum Decalogi præceptum: *Non falsum testimonium dices.*

Vide v. *Mendacium.*

Decima.

1. Nomine *Decima* intelligitur quota bonorum debita Ecclesiæ ministris in ipsorum subsidium & sustentationem, quatenus hæc pars est indefinita, debetur jure naturæ & divino; ut verò est definita & determinata, v. g. ad decimam partem fructuum, debetur jure Ecclesiastico. *tom. 2. de præceptis Ecclesiæ, disp. ult. qu. 5. punct. 1. n. 1. & 3.*

2. Triplex est decima, personalis, prædialis & mixta. Personalis, est decima pars fructuum provenientium ex industria & opera personæ; ut ex mercatura, venatione, bello, ludo, &c. Prædialis seu realis, est quota fructuum, qui ex prædiis percipiuntur: ut est vinum, oleum, frumentum, olivæ, rapæ, poma, &c. Adverte decimam quæ debetur ex vinea non esse solvendam in uvis, sed in vino, quia fructus vineæ proprie consistunt in vino; & decimam prædialem debent non solum ex agro qui aliàs colitur, verum etiam ex agro de recenti ad culturam redacto, & ex novalibus. *ib. punct. 2. nu. 1. & seq.*

3. Decima verò mixta est illa, quæ partim ex hominis industria, partim ex prædiis provenit, ut sunt fœtus animalium, qui partim ex pascuis, partim ex animalibus proveniunt interveniente hominum industria in illis alendis & custodiendis. *ib. nu. 3.*

4. Decimæ personales solvendæ sunt ab iis, qui sacramenta suscipiunt, & illi quidem Ecclesiæ, in qua sacramenta suscipiuntur, nisi aliter consuetudine receptum sit. Solvenda autem est decima omnium bonorum, quæ per industriam licitè acquiruntur; quamquam multi velint solvendam etiã de illicitè acquisitis, præcisâ tamen circumstantiâ actum vitiant. An verò denegari possint sacramenta non

solventibus decimas, respondendum affirmativè, dum nullam habent legitimam excusationis causam *ib. p. 3. n. 1. & seq.*

5. Dum quis habet duo domicilia in duabus parœciis posita, & partim in uno, partim in altero habitat, solvenda est decima personalis in illa parœcia, in qua domicilium principalius habet, & in qua habitat majore anni parte; nisi æqualiter habitet in duobus, tunc enim dividenda *ib. n. 4.*

6. Decimæ prædiales solvendæ sunt ab illis omnibus, qui prædia titulo non spirituali possident, illi Ecclesiæ cui subiecta sunt prædia; nisi consuetudine introductum sit ut alteri solvantur: hinc sequitur laicos etiam infideles, paganos habitantes in terris Ecclesiæ subiectis, teneri solvere decimas prædiales, quæ antea solvi consueverant, vel dum acquirunt bona alicui Ecclesiæ subiecta, cui præscribitur decimam solvi. *ib. n. 5. & 6.*

Præterea sequitur loca pia & monasteria teneri solvere decimas, nisi privilegio eximantur. Item clerici tenentur solvere decimas eorum, ad quorum titulum promoti sunt, quia res transit cum suo onere. Parochus quoque tenetur solvere decimas illi Ecclesiæ parochiali, in cujus territorio habet prædia, præcisa in contrarium consuetudine. *ib. n. 7. 8 & 13.*

7. Dum plures colligunt fructus, decimæ solutio incumbit illi, qui jus primario & principaliter habet in fructus pro rata juris; nisi hoc onus in alterum rejecerit. *ib. n. 10.*

8. Dominus agri non tenetur solvere decimas fructuum, quas percepisset Ecclesia, si ille agrum coluisset, defendisset, &c. quia non violavit justitiam non colendo agrum; neq; refert, quod dominus sua culpa non perceperit fructus. *ib. n. 11.*

9. Ecclesia quæ jus habet exigendi decimas, non solum agere potest contra emptorem prædiorum decimæ subiectorum, (res enim transit cum onere,) verum etiam contra venditorem, qui Ecclesiam defraudavit. *ib. n. 15.*

10. Episcopus non tenetur solvere decimas ex bonis mensæ Episcopalis; modò tamen hæc in alium non transferantur; tunc enim cessaret ratio exemptionis: teneretur tamen solvere Summo Pontifici, si eas exigeret: & non solum ille, verum etiam ceteri clerici. *ib. n. 12. & 14.*

11. Solvendæ sunt decimæ mixtæ juxta locorum consuetudinem, clericis etiam divitibus, aut improbis; non enim debentur decimæ clericis ob eorum inopiam, aut probita-

tem, sed ob laborem quem in populi utilitatem impendunt. Et in solvendis decimis realibus non sunt detrahendæ expensæ, v. g. culturæ agri; secus in personalibus, *ib. num. 16. & seq.*

12. Qui decimas non solvunt, aut in solvendo deteriorerem, & non mediocrem partem bona fide assignant, peccant contra justitiam, consequenter tenentur ad restitutionem: & peccant adhuc peccato sacrilegii secundum multos auctores; quia non solvunt, inquit, rem Ecclesiæ debitam ob sacrum ministerium, & laicis usibus deputatum; sed hoc D. Bonacina non probatur. *ib. n. 18.*

13. Decima personalis solvenda est post lucrum acquiritum; prædialis vero statim ac fructus collecti sunt, sive ager pluries in anno fructus ferat, sive semel tantum; & decima ex foetibus animalium solvenda est, quando foetus pervenit ad statum utibilem. Solvenda autem est decima in loco, in quo ex recepta consuetudine solvi consuevit, *ib. punct. 4. n. 3. & seq.*

14. Obligatio solvendi decimas, quatenus decimæ dicuntur quotam fructuum, seu determinatam partem, potest valide privilegio Papæ condonari & auferri, etiam sine causa; sed tunc illicitè conceditur. Item obligatio solvendi decimas in futurum, auferri posse videtur per compositionem, interveniente Summi Pontificis auctoritate. Imò etiam Prælati Ecclesiæ, aut beneficiarius potest justa de causa absque assensu Apostolico compositionem vel remissionem facere de præteritis decimis, cum jure suo cedere possint, & nulla interveniat simoniæ labes, aut prohibitio. *ib. punct. 5. n. 1. & seq.*

15. Præterea obligatio solvendi decimas, quatenus decimæ dicunt certam partem fructuum, potest per consuetudinem communitatis quadraginta annorum spatium auferri, sicut & potest etiam lex abrogari; possunt quoque particulares personæ liberari & immunes fieri per legitimam præscriptionem, (ut quando quis consuevit non solvere decimas per tempus immemorabile, nullo interveniente titulo; aut quando consuevit non solvere spatium 40. annorum interveniente titulo saltem rationabiliter præsumpto) ab obligatione decimarum. *ib. n. 5. & seq.*

16. Quæres, an populus, seu communitas facta fuerit immunis ab obligatione decimarum, eò quòd spatium 40. annorum non solverit decimam suò parochi? Respond. affirmative,

tive, non propter præscriptionem, cum elapsum non sit tempus immemoriale; sed propter consuetudinem 40. annorum, etiam si non adsit titulus, nec bona fides, imò neque consensus Papæ expressus; modo tamen aliunde sufficienter provisum sit sustentationi parochi *ibid. n. 8.*

17. Decima ut dicit jus percipiendi fructus ob sacrum ministerium, petenda est coram iudice Ecclesiastico, & non civili; potest tamen beneficiarius, cui sublata sunt à laico fructus decimarum, qui jam soluti erant, coram iudice seculari hanc causam agere; quia in causa temporali sequendum est forum rei *ibid. punct. 6. num. 1. & 2.*

Concilium Tridentinum *sess. 25. de Reform. cap. 12. & cap. statum. 16. q. 1.* præcipit subtrahentes decimas, aut earum solutionem impediētes non solum excommunicandos esse, verum etiam non esse absolvendos, nisi facta plena restitutione; intellige modò non adsit impotentia restituendi. Extant etiam peculiare pœnæ in *Clem. 1. de decim.* contra religiosos, qui iniquè usurpant decimas ad se non pertinentes, vel alios retrahunt ab eis solvendis, vel pœnitentibus conscientia scrupulum circa decimarum solutionem facere negligunt. Idem dic de Confessariis *ibid. punct. 7. n. 1.*

18. Fideles ad primitiarum solutionem nullo jure nunc in nova lege obligantur. Per *primitias* autem intellige primos fructus, qui ex agris aut arboribus percipiuntur, Deoque in recognitionem beneficiorum quæ Deo accipiuntur. *Oblationis* verò nomine intelligitur, quidquid Deo in recognitionem domini & excellentiæ ipsius offertur, sive sint primi fructus, sive sit aliqua res mobilis, sive immobilis; differunt autem oblationes à decimis, quòd hæ in cultum & honorem Dei; decimæ verò offerantur ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ, tamquam ipsis debita. Jure communi pertinent oblationes ad rectorem, sive parochum illius Ecclesiæ, vel sacelli, vel imaginis, in qua fiunt; modò tamen non offerantur hac intentione, ut in honorem vel ornatum imaginis, vel sacelli infumantur, aut modo non tradantur Sacerdoti, tamquam stipendium sui laboris. *ibid. punct. ult. n. 1. & seq.*

A D D I T I O.

Decimæ non debentur, ubi non est ejus rei consuetudo; & quidem personales, id est, ex lucro industriæ, nullibi ferè sunt in usu,

L s

De

De Decimis leg. Azor. l. 7. c. 34. Navar. cap. 21. num. 31.
Tol. l. 6. c. 20 n. 5.

Non solvens decimas ob justum impedimentum, potest
absolvi (secundum Navar.) non obitante Conc. Trid. Nav.
c. 21. n. 32. c. 17. n. 59. Trid. Conc. sess. 25. c. 12. de reform.

Quæres: Qui illi sint clerici, quibus debentur decimæ.
Resp. Non omnibus deberi, sed iis tantum, qui ex officio or-
dinario verbum Dei, & sacramenta administrant, & curam
animarum habent; ut sunt Episcopi, parochi, adjuvatores, &
Canonici Ecclesiarum cathedralium, & alii consilarii Ec-
clesiastici, ut habet Cajet. Ceteri autem sacerdotes, qui ex
legatione, vel privilegio concionantur, vel sacramenta ad-
ministrant ut sunt multi etiam religiosi, non habent jus ul-
lum percipiendi decimas. Imò Clement. 1. cit. loc. de Decimis,
excommunicantur religiosi, qui decimas exigere præsu-
munt, nisi ipsi vere habeant beneficia Ecclesiastica.

Quæres: An omnes homines obligentur ad solvendas de-
cimas, etiam pauperes. Resp. Omnes, exceptis solis cleri-
cis obligari, sive clerici ipsi sint divites, quibus decimæ sunt
solvendæ, sive pauperes Ratio. Quia non solvuntur illis de-
cimæ, quia sunt pauperes; sed quod pro populo laborent.
2. Quia non dantur tantum decimæ pro ipsorum sustenta-
tione, sed etiam ad alendos pauperes. 3. Quia ita docet S.
Thom. quodl. 9. a. 10. Major Navar. Sylv.

Quæres: An clericus possit subtrahere spiritalia ministe-
ria subditis, si nolint solvere decimas. Resp. Non posse, ut
docet D. Thomas, Panorm. & Covar Ratio. Quia alioquin
videretur pretium temporale dari pro ministerio spiritali.

Quæres: Possitne laicis competere jus percipiendi deci-
mas. Resp. cum S. Thom. l. c. a. 3. & quodl. 2. art. 8. Cajet. &
Canonistis c. quamvis de decim. non posse. Ratio, quia cleri-
ci jus illud consequuntur ex ministerio verbi & sacramen-
torum; at laici non possunt illud usurpare ministerium. Resp.
2. Nihilominus Episcopum justa de causa, non jus perci-
piendi decimas, sed decimarum fructus nomine & titulo
Ecclesie alicui laico posse concedere, eò quod, v.g. Eccle-
siam, ejusque patrimonium à tyranni oppressione liberarit,
ut docent iidem DD Resp. 3. Olim, ante Concil. Later. sub
Alex 3. celebratum, obtentum fuisse, ut laicis de Ecclesia be-
nè meritis decimæ à prælatis perpetuo in futurum darent;
sed id, ne deinceps fieret, dictum Concilium prohibuit. Ita
tamen,

tamen, ut qui eas in feudum ante Concilium recepissent, retinerent.

Degratio.

1. Degratio verbalis, seu depositio totalis est sententia Ecclesiastica, qua persona Ecclesiastica privatur omni officio & beneficio in perpetuum, sine spe illius consequendi, non amisso privilegio clericali. Degratio vero actualis præter hæc privat etiam privilegio clericali, & cum quadam solemnitate, videlicet astantibus Abbatibus miratis, aut aliis in dignitate constitutis, &c. de quibus vide Pontificale. *tom. 1. de Degradatione, disp. 4. punct. un. c. n. 1. & seq.*

2. Sacerdos degradatus realiter valide consecrat; quia per degradationem non admittit characterem ordinis. *ibid. n. 5.*

3. Crimina quæ merentur verbalem degradationem sunt. adulterium, concubitus perseverans post monitionem, simonia notoria, stuprum, incestus, furtum, periurium, homicidium, etiam si patratum sit solo consilio; delictum, quo quis perimit sua culpa suum parochianum decedere sine Baptismo. *ibid. n. 6.*

4. Clericus ob frequentem fornicationem, seu concubinatum non statim est deponendus, sed gradatim cum ipso agendum, habita ratione loci, personæ, &c. an sit alendus fructibus beneficii, divisi sunt Doctores; pars negans D. Bonacina est probabilior. *ibid. n. 7. & 8.*

5. Depositio verbalis presbyteri spectat ad proprium Episcopum, vel ejus Vicarium generalem: degradatio vero actualis ad solum Episcopum consecratum, aut ad Vicarium generalem delegatum, qui potest solus ad id delegari. *ibid. n. 9. & seq.*

6. In depositione reali ordinatâ ad degradationem Sacerdotis, debent alii Episcopi assistere, ut iudices, aut iis deficientibus Abbates, aut aliæ personæ in dignitate constitutæ, & consentire omnes nemine discrepante; ac coram eis faciendâ est degradatio actualis clerici seculari Curie tradendi, in aliqua Ecclesia seu oratorio. Usu receptum est ut Episcopus in faciendâ actuali degradatione utatur vestibus Pontificalibus; ex juris tamen dispositione non tenetur illas adhibere. *ibid. num. 12. & seq.*

7. Clericus minoribus tantum ordinibus insignitus, ratione delicti degradari potest: quod delictum nisi sit notorium,

rium,

rium, nullus degradari potest absque accusatore, seu per
viam solius inquisitionis. *ibid.* n. 18. & 19.

8. Is, contra quem sententia degradationis, seu depositio-
nis realis lata fuit, non potest auctoritate Episcopi in prius-
num statum restitui; quia depositus realiter caret omni
privilegio clericali sine spe illius recuperandi; modò depo-
situs, seu degradatio non sit injusta; nam quando est injusta,
restitutio degradati fieri debet à Papa, vel ab Episcopo, &
degradatus recipere debet ea quæ perceperat, cum ordina-
retur: videtur quæ attenda consuetudine posse Episcopus de-
positum restituere, dum restitutionem alicujus clerici de-
positi facit in casibus à jure expressis. *ibid.*

A D D I T I O.

Quæres: Quibus de causis degradetur quis, ita ut tradi-
tur curiæ seculari. Resp. Tribus fermè, 1. ob hæresin perti-
nacem. 2. ob adulteratas litteras Apostolicas 3. ob calum-
niam, vel contumeliam proprio Episcopo illatam, si post
admonitionem, id est, punitionem accesserit contumacia,
& incorrigibilitas, *cap. cum non ab homine. in 6. & 11. q. 1. c. si
quis sacerdotum Syl. in v. degradatio* dicit, hanc degradatio-
nem habere locum in homicidio iterato, parricidio, & homi-
cidio sacerdotis proditoriè facti, cum spoliatioe bono-
rum, & in aliis gravissimis delictis.

Delectatio morosa.

1. Delectatio morosa dicitur à mora rationis, quando ho-
mo posita advertentia, adhuc in delectatione perseverat, &
tunc dicitur morosam delectationem capere, *tom. 1. de iis,
quæ pertinent ad usum matrim. quæst. 4. punct. 8. n. 1.*

2. Delectatio morosa de sola cogitatione rei illicitæ non
est ex se peccatum, si motivum non sit malum: nam dele-
ctatio de re turpi & mala, est mala, juxta motivum ipsius
delectationis, seu juxta rationem formalem, ratione cujus
delectatio fertur in objectum. Unde peccat mortaliter qui
delectatur de malo proximi, ut est malum ipsius; nam hoc
mortuum est malum. Item delectatio de aliquo actu carna-
li, ut de fornicatione, tactibus, vel osculis, est peccatum mor-
tale, si ex affectu carnali capiatur ab eo, qui non est conjuga-
tus:

tus: secus dicendum de eo qui ob bonum finem delectatur de homicidio aliàs secuto, licet injusto. *ibid. n. 4. & seq.*

3. Qui se laudat, vel jactat de peccato aliquo veniali, peccat venialiter, habet etiam motivum veniale. *ibid. n. 10.*

4. Conjuges qui in absentia alterius conjugis delectantur de actu conjugii præterito, vel etiam futuro, ac si actus esset præsens, non peccant mortaliter; nisi se provocent ad libidinem *ibid. num. 12.*

5. Vidua vel sponsa, quæ de actu conjugii delectatur, non peccat mortaliter, quando delectatur de actu conjugii non apprehenso sub ratione delectabili, seu ex affectu venereo. *ibid. num. 14.*

6. Quælibet distillatio seminis voluntaria cum carnis commotione, est peccatum mortale: neque potest dari parvitas copulæ excusans à mortali. *ibid. num. 17.*

7. Delectatio morosa est ejusdem speciei, cujus est motivum, seu ratio formalis, ob quam sumitur delectatio; excepta tamen delectatione venerea, quæ est ejusdem speciei cum opere externo, id est, habet eandem speciei malitiam; quam habet opus externum: non desunt tamen DD. qui contrarium asserant. *ibid. n. 19 & 20.*

8. Nullum est peccatum habere actum desiderii & velleitatis de re aliqua illicita ex motivo honesto, vel sub conditione, qua per impossibile, vel possibile posita, actus ille non esset peccatum. Quare excusantur ii qui habent propositum & desiderium sumendi vindictam de inimico sub conditione, *si liceret; vel, nisi esset peccatum; vel dicunt die jejunii, comederem carnes si liceret.* Similiter excusatur Sacerdos qui habet desiderium ducendi uxorem, si non esset adstrictus voto castitatis, modo cum desiderio non habeat adjunctam delectationem sensualem: non excusaretur tamen à peccato, qui diceret, *si Titius moreretur, ego magno perfunderer gaudio; aut, nisi essem religiosus vel presbyter, vellè committere fornicationem, aut, ego occiderem, vel adulterarer, &c. nisi esset infernus vel supplicium; aut, nisi esset timor Dei, non jejunarem,* est enim timor servilis; aut si cum affectu vindictæ sumendæ dicat, *si Titius hoc mihi fecisset in adolescentia, vel ante præsentem statum, illum occidissim.* *ibid. 21. & seq.*

Denuntiatio, Denuntiator.

Vide v. Accusator, Hæresis.

1. Tene-

1. Tenentur denunciare ex vi monitorii tantum, quo iudex, seu Superior intendit obligare: nam præceptum & excommunicatio vim habet ab ipsius Superioris voluntate.

Adde monitorium non obligare, nisi quos pars intendit in monitorio includi; præsumitur enim non habere intentionem, ut filii, uxor, &c. ligentur excommunicatione. *1. de onere, & obligatione denunciandi, &c. disp. 6 punct. 1. §. 1. num. 1. & 2.*

2. Obligatus sub pœna censuræ ad denunciandum, debet esse subditus ipsi ferenti censuram; consequenter qui non est subditus Superiori concedenti monitorium, edictum, vel legem sub excommunicatione, non ligatur excommunicatione lata contra non revelantes. *ibid. §. 2. n. 1.*

3. Tenemur ad denunciandum in delictis in damnum nostrum ab aliis patris, aut dum ex denuntiatione damnum nobis impendet? Resp. nos non teneri, nisi aliter exigat bonum publicum, aut alia circumstantia. *ibid. §. 3. num. 1.*

4. Socius delicti non tenetur ex vi monitorii manifestare delictum proprium, nisi juridice interrogetur: neque uxor maritum, neque filius patrem, aut è contra. Excipi casus hæresis, læsæ majestatis, blasphemix, & sollicitationis in confessione *ibid. n. 3. & seq.*

5. Filius spiritualis tenetur ex vi monitorii denunciare patrem spirituales, qui potest esse testis contra ipsum; ergo potest etiam denunciare. *ibid. n. 7.*

6. Non est obligatio denunciandi ea quæ non verè & realiter scimus. Et qui audivit delictum ab eo qui illud jam denunciavit, non tenetur illud denunciare, etiam si audierit à viro fide digno, quia ipsius denuntiatio esset inutilis, & nihil prodesset. Idem dicendum, quando probabiliter creditur ex denuntiatione nullum remedium adhibendum à Prælato. *ibid. §. 4. n. 1. & seq.*

7. Ex decreto lato ad manifestanda delicta alicujus delinquentis non oritur obligatio denunciandi ea quæ probari non possunt per testes, vel scripturas, vel indicia sufficientia. *ibid. n. 4.*

Excipiuntur tamen hi casus, in quibus extat obligatio denunciandi, etiam si delictum probari non possit; videlicet quando in edicto non præcipitur denuntiatio, sed testificatio; quando præcipitur denunciari delictum respiciens fidem & Christianam religionem, ut est hæresis, vel blasphemia
hære-

hæreticalis; quando crimen vergit in grave detrimentum
communitatis; & denique quando agitur de impedimento
matrimonii denuntiando. *ib. num. 5.*

8. Nemo tenetur denuntiare quæ novit sub secreto natu-
rali, vel per consultationem, vel ad remedium adhibendum
animæ aut corporis, aut honoris, aut pro defensione hono-
rum externorum. Imò revelans in hoc casu, peccat mortali-
ter, & tenetur ad restitutionem, etiamsi revelet id de quo
præcessit infamia, vel semiplena probatio. *ib. §. 5. n. 1. & 2.*

9. Qui tenetur revelare, non eximitur ab obligatione re-
velandi, etiamsi promiserit cum juramento non revelare;
nam juramentum de re illicita non obligat, cum non sit vin-
culum iniquitatis. *ib. num. 3.*

10. Ex vi edicti de manifestandis furibus, vel injustis de-
tentoribus, non tenemur manifestare justum compensato-
rem, aut alium justum detentorem, aut eum qui supra debi-
tum accepit aliquid in compensationem, antequam ferretur
excommunicatio; sed statim lata excommunicatione pro-
posuit restituere quamprimum poterit, & oblata opportu-
nitate restituit. *§. 6. num. 1. & 2.*

11. Petes, an qui non denuntiat justum compensatorem,
ligetur excommunicatione, quoties ipse compensans non
ligatur? Respond. non ligari, etiamsi excommunicatio spe-
cialiter lata sit contra scientes & non manifestantes. Idem
dic de eo qui non denuntiat eum, quem novit non posse
restituere ob impotentiam. *ib. n. 3. & 4.*

12. Conscijs justæ compensationis, aut alterius legitimæ
causæ in iis casibus, in quibus non tenetur denuntiare, po-
test jurare se nihil scire; intelligendo intra se, ut teneatur ma-
nifestate, secus dicendum quando dubitat de justitia com-
pensationis, vel de impotentia restituendi; nisi rationabili-
ter deponat dubium. *ib. n. 5. & 6.*

13. Teneturne Caius denuntiare Titium vendentem
possessionem in confidentia, in præjudicium creditorum,
qui ad hoc impetrant excommunicationem contra retinen-
tes, talem possessionem? Tenetur, si Titius facta correctio-
ne, non vult satisfacere creditoribus. *ib. n. 7.*

14. Obligatio ex vi monitorii incipit à die & hora qua
publicatur monitorium; non videtur tamen dies publicatio-
nis monitorii enumerandus intra dies termini ad denunti-
andum. *ib. §. 7. n. 1. & 2.*

15. Ex-

15. Excusatus à culpa mortali non revelando, excusatus etiam ab incurrenda excommunicatione lata in monitorio. *ibid. num. 3.*

16. Quando Prælatus præcipit manifestari delinquentem ad ipsius emendationem, vel satisfactionem partis, vel ad impediendum aliquod peccatum, præmittenda est iterum atque iterum fraterna correctio; modò speretur emendatio & modò iudex intendat solam emendationem, vel satisfactionem; secus si etiam intendat punitionem, & modò non sit periculum in mora: non est tamen præmittenda correctio antequam denuntietur hæreticus ex malitia. *ibid. §8. num. 1. & seq.*

17. Revelationem faciendam virtute monitoriorum recipere debet Notarius approbatus; nec solum fieri debet, etiam si fortè fiat coram Episcopo, aut Vicario. Præterea revelatio fieri debet expresso nomine & cognomine delinquentis. *ibid. num. 6.*

18. Obligatio denuntiandi non finitur elapso termino præscripto ad denuntiandum; ita ut qui non denuntiauit intra terminum præfixum, toties incurrat excommunicationem non denuntiando, quoties commodè potest denuntiare. *ibid. §. 9. num. 1. & 2.*

19. Ab excommunicatione contracta ob inobedientiam edicto, aut monitorio, præter Episcopum virtute Tridentini potest absolvere solus habens facultatem ab eo, qui tulit edictum, aut monitorium. *ibid. §. 10. num. 1.*

20. Quilibet tenetur sub mortali jure communi hæreticum denuntiare, etiam si hæresis sit occulta; & hæreticus denuntiandus, sit strictissimo consanguinitatis vinculo nobis conjunctus; vel etiam si alterius hæresis nobis manifestata fuerit sub secreto (præciso tamen secreto confessionis, vel etiam si hæreticus jam credatur emendatus. Limitatur tamen hæc doctrina, modo quis non retrahatur à denuntiatione ob metum gravis damni; aut si non certò sciat, sed solum suspicetur aliquem esse hæreticum; aut modò non sit focus criminis: aut modò non sit in iis locis, in quibus passim permixti sunt hæretici cum Catholicis, id scientibus Inquisitoribus & Episcopis. *ibid. punct. 2. n. 1. usque ad 10.*

Ex dictis sequitur denuntiandos esse apostatas à fide (cum apostasia non differat specie ab hæresi) & etiam maleficos aut sortilegos, quoties initum est pactum cum damone, aut

prævia

prævia est apostasia à fide. *ibid. numer. 10. & 11.*

21. Qui intra duodecim dies à sacra Congregatione præscriptos non denuntiavit hæreticos, vel suspectos de hæresi, tenetur adhuc illos denuntiare: nam terminus duodecim dierum non apponitur ad finiendam; sed ad sollicitandam obligationem denuntiandi. *ibid. n. 13.*

22. Extat obligatio sub mortali denuntiandi Confessarium ad inhonestos actus pœnitentem in confessione sollicitantem; id est, allicientem, seu precibus rogantem, seu alia ratione invitantem ad turpia & inhonesta. Urgetque obligatio denuntiandi, etiam si Confessarius tacitis verbis sollicitet, ut laudando à pulchritudine, venustate, &c. vel etiam si alliciat pœnitentem ad peccandum cum tertia persona; vel etiam si sollicitaverit ad venerea, antequam istæ bullæ promulgarentur. Imò probabile est, contra nonnullos, urgere adhuc præceptum denuntiandi, etiam si Sacerdos sit emendatus, & pœniteat eum sollicitationis; secus dicendum de Confessario sollicitante ad alia peccata non venerea. *ibid. punct. 3. num. 3. & seq.*

23. Omnes ergo tam mares quàm feminæ tenentur denuntiare Confessarium, qui eos ad turpia sollicitare, vel provocare tentavit, occasione vel prætextu confessionis; secus dicendum si pœnitens ipse Confessarium sollicitarit, & ad venerea induxerit; consequenter Confessarius non tenetur deferre feminam se sollicitantem in confessione, sicut neque filia spiritualis patrem spiritualementem, à quo sollicitata fuerit ad venerea extra sacramentum pœnitentiæ. *ibid. n. 16. & seq.*

24. Quæres, ad quem pertineat inquirere, cognoscere, & pœnam imponere ob crimen sollicitationis? Respondeo pertinere ad Inquisitores, Episcopos, ac ordinarios locorum, sed non possunt hoc delictum punire, nisi plenè probetur; quod fieri potest per testes singulares, ut per plures feminas, quæ singulæ seorsim affirmant se à Confessario in confessione sollicitatas fuisse; quia hoc crimen aliter probari non potest; debent tamen esse plures, quàm duæ feminæ; quia cum feminæ leves sint, & mutabiles, etiam ipsarum testimonium debile censetur & infirmum. *ibid. num. 23. & seq.*

Depositio.

Depositus retinet privilegium fori, & canonis, vide v.

M

68=

excommunicatio. Vid. etiam Tolet, l. 1. c. 17. numer. 6.

Depositiō verbis, degradatio actu fit: privat depositi honore & dignitate, Maiol. l. 3. de irreg. c. 12

Depositione digna sunt stuprum, incestus, adulterium, & omnia adulterio majora, (quia etiam *c. pervenit d. 59* indicat sufficere fornicationem,) item furtum, perjurium, homicidium, etiam solo consilio, vel scortatione factum, & omne crimen inducens irregularitatem; denique enorme iudicis arbitrio.

Quando infligatur depositio, docet *gl. 15. q. 8. in summa*

Depositus sine degradatione per Episcopum, ab eodem potest restitui. Quidam tamen addunt, nisi ob crimen sit depositus adulterio majus.

Sed non solent depositi ad clerum restitui, ex *c. qui sententia c. pervenit d. 50. Maiol. l. c. n. 4.*

Depositum

1. Depositum est contractus, quo sola rei custodia alteri committitur; & consequenter depositarius non potest uti deposito; imo potius committet furtum si eo utatur, nisi forte credat hoc domino non displicere; aut nisi dominus concedat usum depositi expressè vel tacite, aut res sit consumptibilis, ut pecunia, & similis haberi possit tempore quo repetetur, seu tempore solutionis. Duplex est depositum: iudiciale, & privatum; quod contingit, quando res aliqua deponitur apud confidentem hominem ut custodiatur; iudiciale vero, quando debitor deponit pecuniam, quam creditor recusat acceptare; aut quando lis pender de re aliqua & interim ea deponitur apud aliquem, donec liti finis imponatur. *to 2. de Contractibus. disp. 3. q. 14. sum. 1. n. 1.*

2. Quilibet pollens usu rationis potest esse depositarius, etiam si sit pupillus, femina, clericus, aut religiosus; quamvis male faciat suscipiendo depositum absque consensu auctoritatis. Ordinarie deponuntur tantummodo res mobiles, aut se moventes, ex gr. gemmæ, libri, animalia, pecunia, &c. quæ functionem recipiunt; horum enim custodia potest alteri committi. *ibid. punct. 2. n. 2. & 3.*

3. Ad depositum hæ requiruntur conditiones: consentus tradentis & acceptantis, ut res tradatur; ut quando depositum exigitur, restitatur eadem res (intellige tamen quando depo

depositum retinet naturam depositi, & non induit naturam mutui) & ut si depositum pereat, pereat deponenti, seclusâ culpâ depositarii. *ibid. punct. 3. n. 1.*

4. Qui pecuniam apud aliquem deponunt, v. g. apud montem pietatis, vel apud mercatorem, hoc pacto ut mercator vel mons sibi solvat quatuor vel quinque in centum, excusari minimè possunt à peccato, sive accipiant huiusmodi lucrum ex deposito præcise, sive ratione usus concessi depositario *ibid. num. 5.*

ADDITIO.

Depositum, vel commodatum missum per hominem habitum fidelem ad dominum, ei perit; item, si pereat apud depositarium, vel commodatarium, sine culpa ad illius interitum aliquo modo ordinata, aut si perinde apud dominum fuisset periturum. De deposito Garz. c. 1. Mol. à d. 52. Lopez l. 3. t. 36 Salon. *quæst. 62. art. cont. 6* Nav. c. 17. à num. 180. Nav. l. c. n. 185. Syl. *commodatum. nu. 7* Lop p. 1. c. 97. aut) Syl. *vers. mora. q. 4.*

Deposita apud te, vel commodata, causa solius deponentis, in periculo postponenda sunt tuis omnibus; si verò causa utriusque, tuis æqualibus; si tua causa solum, tuis pretiosioribus. Offerre quidem aliena periculo pro tuis non potes; sed tua servare neglectis alienis eo modo, quo dictum est, potes, si ea cum tuis simul servare non possis. Vid. Syl. *commodatum. n. 11.* Garz. c. 5. n. 24. *contr. Syl.*

Ecclesia tenetur de deposito apud sacristam, si iste deputatus erat ad custodiam depositorum; non autem si solum erat deputatus ad Sacrifiæ custodiam.

Potest in conscientia & depositum, & commodatum pro debito retineri, quidquid de foro sit exteriori. vid. Nav. l. c. n. 185. Syl. *commodatum 3.* Garz. l. c. n. 17. *contrarium dicit.*

Pactum quod depositarius de dolo non teneatur, non valet.

Depositum dandum fisco, si ei omnia deponentis bona sunt adjudicata, ait Navar. Emm. Sa ei, qui deposuit, restituendum credit, quod ad forum conscientie attinet; nisi id iudex prohibuisset Nav. *cons. 5. de injur. & damn. da. l. 5.*

Depositarius reddens depositum familiari deponentis, liberatur, non liberatur autem si rem pretiosam dedit, leviter credens signum aliquod afferenti.

M a

Res

Res usu consumptibilis deposita, fit mutuū, simul ac depositarius uti incipit de voluntate deponentis. Vid. Syl. c. 17. num. 181.

Detraçtio

Vide v. *Contumelia*, *Susurratio*.

1. Detraçtio est occulta & injusta denigratio, seu læsio famæ (id est bonæ opinionis communis,) propriæ vel alienæ. Detraçtio est minus peccatum quàm contumelia, quæ est aperta & publica offensio Duplex est detraçtio; formalis videlicet, quæ fit animo auferendi famam proximi; & materialis, quæ fit absque intentione auferendi famam proximi. Octo sunt modi detraçtionis: quatuor directi, videlicet

Imponens, augens, manifestans, in mala vertens.

Et quatuor indirecti, videlicet,

Qui negat, aut minuit, retroct, laudatq; remissè.

2. Detraçtio est peccatum mortale ex suo genere; nihilominus ratione indeliberationis, vel parvitatæ materiæ potest esse peccatum veniale: materia autem sufficiens ad peccatum mortale detraçtionis est manifestatio peccati mortalis, quoties graviter lædit famam proximi, quamvis defuncti: imò fieri potest ut manifestatio contumeliosa peccati venialis sit aliquando peccatum mortale, habita ratione personæ, v.g. Episcopi, vel alterius viri Ecclesiastici. *tom. 1. de restitutione in particulari, disp. 2. q. 4. punct. 1. num. 1. 2. 5. 6. & punct. 2. n. 1. & 7.*

3. Manifestatio defectuum naturalium animi, vel corporis, nisi aliquod notabile damnum afferat, non est materia sufficiens ad peccatum mortale detraçtionis; sive defectus contracti sint cum culpa, sive sine culpa, ut si quis dicat Titium esse ignarum, parvi iudicii, &c. Secus si dicat infectum esse morbo Gallico. *ibid. punct. 2. n. 8. & 9.*

4. Dicens in tali collegio, vel in tali loco adesse multos pravos & improbos homines; vel unum ex Canonicis talis Ecclesiæ commisisse simoniam, aut fornicationem, &c. non manifestata persona in particulari, peccatne mortaliter? Nō peccat, quia nullus infamatur in particulari, & nullus graviter læditur. Limita tamen, modò loquens non asserat omnes esse improbos; aut dicto suo multum detrahat & diminuat

de bona existimatione talis vel talis loci. *ibid. num. 10.*

5. Petes, utrum revelare crimen uni vel duobus prudentibus qui secreto retinebunt, vel ob honestam causam, sit peccatum mortale? Probabile est non esse peccatum mortale; maxime si adsit honestus finis, ex. gr. emendatio delinquentis, vel bonum publicum, causa capiendi consilii, &c. Quare damnandi sint conjuges peccati mortalis, qui extra hos casus de gravibus delictis aliorum inter se loquuntur: nisi forte sint personæ taciturnæ, ut nonnulli volunt. Excusantur tamen loquentes de criminibus occultis filiorum suorum, aut famulorum; maxime quando hoc dirigitur ad illorum correctionem. *ibid. punct. 3. n. 1. & seq.*

6. Pœnitens non peccat peccato detractionis, manifestando complicem in confessione, quando non potest aliter peccati speciem explicare; nec habet copiam, seu commoditatem adeundi alium Confessarium, cui non sit notus complex; similiter non peccat is contra justitiam, qui refert crimina audita ab hominibus non fide dignis, judicando personas à quibus audivit; & hoc verum est, quamvis audientes credant ea crimina vera esse. *ibid. punct. 4. num. 2.*

7. Non est peccatum mortale, saltem contra justitiam, crimen alterius alicubi publicum jure vel facto, vel famosum manifestare alibi, ubi nescitur: erit tamen peccatum mortale contra justitiam, si revelentur crimina alterius, quæ publica facta sunt per injuriam; ut accidit quando quis vi tormentorum confessus est crimina occulta judici non interroganti juridicè. *ibid. punct. 6. n. 2. & 3.*

8. Non est peccatum contra justitiam referre alicui delicta alterius, propter quæ aliàs fuit infamatus, quamvis nunc famam acquisierit honestis actionibus; modò referens non ostendat etiam nunc ipsum esse infamem & improbum; quia quamvis ille, cujus delicta narrantur, bonam nunc retineat famam; nihilominus ratione delicti aliàs perpetrati fuit infamis, & numquam acquisivit jus, ut dicatur probus pro eo tempore, quo fuit improbus & infamis; peccant tamen historiographi referendo peccata mortuorum publica, non referendo eorum emendationem & resipiscentiam, si revera resipuerint. *ibid. n. 4. & seq.*

9. Ad nullam tenetur restitutionem qui narrat delictum Titii occultum Mediolani, sed Roma: publicum, ex quo Titius damnum patitur; cùm hæc narratio non sit contra justitiam.

justitiam, Idem dic de petente vel loquente de causa, ob qui aliquis in carcere detinetur; secus de narrante crimen alterius, credens illud esse verum & publicum, cum revera non esset; hic enim tenetur ad restitutionem famæ statim ac cognoscit se errasse. *ibid. n. 7. & seq.*

10. Non est peccatum mortale contra justitiam, infamatum in uno genere peccati, infamare in alio habente connexionem necessariam, vel moralem cum priori peccato, de quo fuit diffamatus; v. g. dicere adulterum scripsisse litteras amatorias, aut hæreticum fregisse imagines Crucifixi, &c. Similiter patet non esse peccatum mortale detractionis infamatum ob multa delicta, infamare in alio, in quod libellulent committentes priora delicta; tunc enim non læditur graviter fama proximi. *ibid. punct. 7. n. 1. & seq.*

11. Licitum est aperire crimen alterius ad consulendum bono illius, cujus crimen detegitur, vel alterius; vel ad impediendum damnum spirituale vel temporale alicujus momenti, modo revelatio criminis necessaria sit ad impediendum illud damnum, ad consulendum bono, &c. non poterit autem revelari crimen occultum, si nulli noceat. *ibidem punct. 8. num. 1.*

12. Non est ergo peccatum detractionis detegere crimen alterius ad instructionem audientium, aut ad majorem cautelam audientium; ne peccatis aliorum pertrahantur ad peccata. *ibid. n. 10.*

13. Conficiens, vel concurrens ad libellos famosos, graviter peccat, & tenetur ad restitutionem; imo jure communi excommunicandus est. *Libelli* autem *famosi* nomine intellige signum, vel scripturam, quæ alicujus infamiam continet nondum antea publicam, ut publica fiat, & in notitiam aliorum veniat, statim, aut paulatim, sive postea publica fiat, sive non; eo quod ab aliquo comburatur, vel laceretur, vel alia ratione impediatur. Ille quoque censetur auctor libelli infamatorii, ejusque pœnis subjacet, qui apponit aliquod signum, quo alter infamatur: ut si quis cornua ad januam depingat, vel exponat ad indicandum aliquem habere conjugem adulteram. *ibid. punct. 9. n. 1. & seq.*

14. Licitum est ex causa rationabili manifestare sua peccata, & famam suam prodigere; peccat tamen mortaliter, qui sine rationabili causa dicit se esse hæreticum, vel commisisse crimen læsæ majestatis: nam ista crimina redundant in

in opprobrium filiorum. Similiter peccat religiosus contra justitiam seipsum infamans, quando illius infamia redundat in religionem vel monasterium; quia fama illius non est tam illius, quam religionis, cui cedere non potest. Peccat etiam, qui seipsum infamat cum periculo propriae vitae: sed non is, qui ad vitanda gravia tormenta manifestat iudici verum crimen alterius, sed occultum, de quo promiserat secretum; quia secretum non obligat cum tanto incommodo, nisi sit secretum confessionis. *ibid. punct. 10. n. 2. & seq.*

15. Qui audit detractorem, & aliquo modo movet ad detrahendum peccat mortaliter contra justitiam, est enim causa injusta detractionis. Similiter peccat, & tenetur ad restitutionem, qui ostendit sibi gratam fore aliorum detractionem; aut qui absque justa causa alterum interrogat de aliorum defectibus; secus dicendum de eo qui non incitat alium ad detrahendum; sed solum delectatur de gravi detractione, is enim peccat tantum contra charitatem. Audiens quoque detrahentem de re gravi, & eum non corrigens, per se loquendo peccat mortaliter contra charitatem (facit enim contra praeceptum correctionis in re gravi, si subsit spes fructus, & non timeat sibi aliquod grave damnum corrigendo) & etiam contra justitiam, si teneatur ex officio curare salutem. *ibid. punct. 11. n. 1. & seq.*

16. Infamator ad nullam tenetur restitutionem, praecise ratione infamiae, quando infamatus recuperavit famam suis bonis actibus; tunc enim infamatus nullum amplius patitur damnum. Idem dicitur, quando infamator judicat prudenter audientes oblitos fuisse eriminis narrati, sive narratio vera fuerit, sive falsa, neque tenetur interrogare eos, quibus narravit crimen alterius, an illius recordentur. *ibid. punct. 12. num. 1. & seq.*

17. Qui revelavit crimen coram iis quos sciebat, vel dubitabat, idem crimen aliis revelaturos, tenetur apud omnes famam restituere; quia sua detractione censetur causa efficax infamiae apud omnes; secus si revelavit alicui, de cujus taciturnitate non dubitabat. *ibid. punct. 14. n. 1. & 2.*

18. Qui alterum infamavit verum crimen aperiendo, non tenetur, neque potest dicere se mentitum esse, aut falsum dixisse; sed debet sapius honorare & laudare infamatum apud eos, apud quos detraxit. Qui vero infamavit imponendo falsum crimen, tenetur retractare quod dixit, dicendo

se falsum dixisse; & qui publicè famam abstulit, tenetur eam publicè restituere. *ibid. punct. 15. n. 2. & seq.*

19. Detractor qui per suam infamiam injustè fuit causæ altere consequeretur aliquod bonum, ut officium, vel beneficium, tenetur ad restitutionem boni impediti; id est, quanti valebat spes illius. *ibid. punct. 16. n. 2.*

Causa excusantes à restitutione famæ.

20. Sunt novem, compensatio quæ fieri potest in restitutione famæ servata æqualitate; condonatio iusta obligationis restituendi famam; quando infamia jam abiit in oblivionem; quando jam recuperata est bonis ac virtuosis actibus, vel proborum virorum testimonio; quando quis revelavit crimen occultum, quod postea alia ratione iustum factum est publicum; quando restitutio famæ facta est impossibilis; quando detractio fuit inefficax, ut quando audientes non crediderunt; quando infamator non potest famam sine periculo vitæ restituere; & quando restitutio alienæ famæ fieri non potest absque notabili iactura propriæ famæ; unde vir illustris non tenetur famam restituere homini plebeo; quando eam præstare non potest sine iactura suæ famæ. *ibid. punct. ult. n. 1. & seq.*

ADDITIO.

Detractio est ablatio famæ per verba, cum intentione nocendi. Fama est notitia, & opinio, quam aliquis apud homines habet, si bona, bona; si mala, mala appellatur. differt ab honore, qui est reverentia alicui exhibita, & aufertur per contumeliam, cum fama per detractionem auferatur.

Intendit quis nocere dupliciter, directè, cum habet hanc verè nocendi mentem; indirectè, cum famam aufert, ob finem minus principalem, quam sit famam lædere.

Octo modis aufertur fama. Quatuor circa malum, totidem circa bonum versantur? omnes duobus versibus significuntur.

*Imponens, augens, manifestans, in mala vertens,
Qui negat, aut minuit, tacuit, laudat veremissè.*

Impo-

Imponens falsum crimen. Augens verum, per exaggerationem, manifestans occultum cum intentione lædendi famam. In mala, &c. interpretando bona facta in malam partem.

Negat virtutem alicujus apud eos, apud quos is ex ea bene audit. Minuit, qui verbis extenuat. Tacendo detrahit, qui famam alterius non defendit, cum potest; vel cum is laudatur, silet. si hinc lædatur fama. Remissè, &c. hic modus ad secundum revocatur.

Hominem, (judicis præcipuè sententia) diffamatum in uno loco, posse in alio loco detegi, Cajet. ait: Adrian. negat. Distinguit Tol. Homo laborat infamia, vel ob actum judiciale, (quia scilicet, punitus est à judice,) vel ob factum publicum, 2. sic infamatus vel amissam reparavit, vel non. His observatis, sint conclusiones: 1. Prodere crimen alicujus quocumque modo infamiae notati, animo lædendi famam, peccatum est contra charitatem. 2. Hominis olim infamia affecti, vel per actum judiciale, vel per publicum factum, qui modò bonam famam adeptus est, crimen sine legitima causa aperire, flagitium est charitati & justitiae contrarium.

Hoc tamen aliquando liceret, 1. ad vitandum damnum alicujus corporale. 2. ad vitandum damnum spirituale. 3. quando criminis occultatio bono publico noceret.

Hominis per judicis sententiam infamia laborantis, bonam famam nondum adepti, scelus pandere in eadem urbe, neque charitati, neque justitiae repugnat; alibi hoc facere non adversatur justitiae, nisi in duobus casibus, 1. si tertia persona infamiam subeat. 2. si laboranti infamia corporale aliquod damnum accidat. Qui detegit crimen infamati, in illo loco, quo illius infamia non perveniret, peccat contra charitatem.

Si infamia sit publica, non per judicis sententiam, non est peccatum, in eodem loco rem manifestare; si hoc tamen alibi non noceret.

Seipsum infamare non est contra justitiam, (nisi ex consequenti, cum scilicet alius inde infamia notatur) sed contra charitatem; est autem lethale piaculum in duobus casibus: 1. Cum infamia est gravis. 2. cum illa infamia alii nocet; adde, cum intercedit per jurium.

Justè tortus occultum alterius crimen, verum tamen, manifestans non peccat. Limita 1. Nisi ea manifestatio in publicum damnum cedat. 2. nisi illud crimen cognoverit,

ratione sacramentalis confessionis. 3. vel viâ aliquâ injustè
ut vi, fraude, dolo.

Crimen suum verum potest quis, dum torquetur, etiam
injustè, sine peccato fateri; est enim suæ famæ dominus. Hoc
tamen non liceret, si putaret spirituale damnum aliis, aut
Reipub. detrimentum suam confessionem allaturam. Tor-
tus ob crimen falsò impositum, non peccat mortiferè, si
ludà se admissum fateatur; si tamen non peieret, si alius non
noceat, si crimen non sit hæresis. Quòd si jam aliis nocu-
set, falsum dicendo, obligandus esset à confessario ad verita-
tem aperiendam. V. P. Navar. lib. 2. c. 4. n. 130. de restit.

Cajet. v. detraçtio. c. 2. 2. q. 7. 3. art. 2. se ipsum infamare,
ex genere suo, lethale crimen esse putat, contra charitatem,
& iustitiam; contraria Toleti sententia, quam sequitur criam
Pet. Nav. lib. 2. c. 2. p. 2. dub. 1. n. 113. de restit. communis est,
Greg. de Valent. tom. 3. d. 5. q. 10. p. 1. mortale scelus existimat
ex genere hoc sine rationabili causa efficere, Clau. Reg. lib.
4. l. c. 3. n. 33. veniale, utraque sententia probabilis.

Modi restituenda fama.

Qui famam abstulit falsis dictis, tenetur dicere, se menti-
rum, & iurandum addere, si opus sit. Qui infamatoris li-
bellis hoc effecit, contrariis libellis infamiæ notam tollere
debet.

Qui verum, sed occultum crimen detexit, laudet etiam,
cujus crimen in medium attulit, aut dicat, se malè, & inju-
stè dixisse, & cum opus est, coram Notario.

Quòd si crimen occultum patens fiat, detractor, (qui de-
trahendo deliquit, & damni illari reus est,) liber est à resti-
tutione.

Qui his modis detrahendo damno affecit, ad restituti-
onem obligatus est.

Reus accusatorem infamans verum crimen negando,
quod fateri debeat, tenetur famam restituere; si crimen non
sit probatum, non tenetur restituere, licet peccarit negando.
Contrarium tamen placet Cajet.

Qui famam aufert dicendo, se audivisse crimen alicujus
ab alio, debet hominem laudando dicti illius certitudinem
minuere.

Famam ablatam injustè pecuniis compensari posse, aut a-
liis

Dispensatio, Disputare, Distributiones. 187

His fortunæ bonis, videtur colligi posse ex S. Thom. 2. 2. q. 62 art. 2. ad 2. & docent Arag. Salon. in eund. loc. & Clavis Reg. num. 26 l.c.

Famam injustè ablatam tenetur infamator, etiam cum damno propriæ famæ restituere; vir tamen magni nominis & exultationis non tenetur ad hoc, cum homine infimæ sortis, sed potest refarcire pecunia, etsi recuset infamatus.

Qui famæ ablatione conjecit alterum in vitæ discrimen, tenetur restituere cum propriæ vitæ discrimine. Aliquando detractor tenetur cum periculo vitæ notabilem infamiam auferre, quod est contra Cajetan. bona inferioris ordinis cum damno bonorum ordinis superioris, restituenda non esse docentem.

Duo, qui se invicem æquali infamia affecerunt, mutuò possunt famæ compensationem efficere.

Infamia notatus non potest per modum vindictæ infamatoris famam obscurare. neque enim licet malum pro malo reddere; in judicio tamen potest injustè accusatus occultum alterius crimen prodere ad se justè tuendum, si talis criminis manifestatio ad hoc necessaria sit.

Compensationem in fama restituenda non habere locum docuit Cajetan. 2. 2. q. 62. art. 2. Joan. Majol. l. 4. dist. 15. q. 16. Verùm Adrian. In 4. Sot. lib. 4. q. 6. art. 3. ad 4. de just. & multis aliis contrarium placet, vid. Clav. Reg. n. 16. l.c.

Dispensatio.

Vide v. *Censura, Excommunicatio, Irregularitas, Lex, Privilegium, Votum.*

Disputare.

Vide v. *Fides.*

Distributiones.

Vide v. *Clericus, Officium divinum.*

1. Distributiones quæ nomen suum à verbo *distribuo*, acceperunt, sunt ea portio proventuum, qui tribui & dividi debent per singulas Horas, inter eos qui divinis officiis inter-

inserviunt pro rata servitii præstiti. Distributiones alio-
mine vocantur, *portiones quotidiana*, quò conferantur quo-
tidie inservientibus, *vestuaria*, aut *viçtualia*, *sportula*, & *ali-
ria*, *emolumentum beneficiorum*, seu *præbendarum*, *reditus be-
neficij*, vel *Ecclesia proventus Ecclesiastici*, &c. Item vocantur
aliquando *manuale beneficium*. Distributiones, regulariter
loquendo, distinguuntur à fructibus ex Tridentin. *sess. 24. c. 12.*
Unde qui privatur distributionibus, non ob id censetur
privatus fructibus, modò beneficium simul reddat fructus &
distributiones. Item habens facultatem lucrandi fructus, seu
quantum lucraretur residendo, non potest distributiones
percipere; cùm nomine *fructuum* non veniant distribu-
tiones. *tom. 1. de iis, quæ ad divinum Offic. in Choro publicè veni-
faciunt, disp. 2. quæst. 2. punct. 1. n. 1. & seq.*

2. Pensio in dubio alicui beneficio imposta, non censetur
super distributionibus imposta; nisi Summus Pontifex aliud
exprimat; vel nisi beneficium in solis consistat distribu-
tionibus. *ib. n. 7. & 8.*

3. In impetratione beneficij non sunt necessariò ex-
mendæ distributiones, nec in valore beneficij computantur
neque similiter in sequestratione fructuum, reddituum &
proventuum veniunt distributiones propriè acceptæ. *ib. n. 9. & 10.*

Dixi *propriè acceptæ*, quia extant aliquæ distributiones,
quibus propria distributionum ratio non competit, ut sunt
illæ quæ ex communi massa alicujus Ecclesiæ, etiam si divi-
nis officiis non intersint, modò resideant in loco suarum Ec-
clesiarum, aut saltem non recedant sine justa causa. *ib. punct. 2. num. 2.*

Anniversaria non sunt propriè distributiones, sed ipsarum
privilegio gaudent, & interessentibus solùm conferuntur.
Jure humano Ecclesiastico, non verò naturali vel divino
distributionum usus inductus est ad augendum & servan-
dum divinum officium, ut beneficiarii, affectu distribu-
tionum acquirendarum, ad interessendum divinis officiis alli-
ciantur & invitentur. *ib. n. 3. & punct. 3. n. 1. & 3.*

4. Qui ad distributiones admittendus est, titulum & pos-
sionem beneficij habere debet. Item qui ad distribu-
tiones in Ecclesia Cathedrali, vel Collegiata admitti petit, ejus
esse debet ætatis, ut intra annum promoveri queat ad ordi-
nem quem ipsius beneficium postulat; adverte tamen id in-
tel-

telligi, præciso privilegio seu dispensatione Summi Pontificis. *ib. q. 3. punct. 1. n. 1. 2. & 3.*

5. Qui Canonicatum ex privilegio ante legitimam ætatem obtinuit, potest absque alia dispensatione distributiones interessentiæ respondentes recipere; nisi aliud ferat consuetudo; non verò quas lucraretur ratione functionis ordinis sui beneficii; quia par non est ut commodum sentiat, quoniam onus non sustinet. *ib. n. 4.*

6. Canonicus qui ad distributiones admitti postulat, ad illas præcisa in contrarium consuetudine, admitti debet, etiam si actu ordinem non habeat quem tale beneficium exigit; quia ad lucrandas distributiones, per se loquendo, sufficit assistentia in choro, & debita Canonicarum precum recitatio. *ib. punct. 2. n. 1.*

7. Illi qui intra annum debito ordine initiatus non est, præcisa etiam in contrarium consuetudine, subtrahitur dimidia pars distributionum. *ib. n. 3.*

8. Promovendus ad distributiones, seu ad Canonicatum, eam callere debet scientiam, quæ ad uniuscujusque beneficii ordinem requiritur; vel saltem ut habilis & idoneus censeatur, qui infra annum eam addiscat, qua ad debitum ordinem promoveri possit: in Canonicatibus verò nullum ordinem annexum habentibus, arbitror requiri saltem, ut promovendus fidei rudimenta edoctus fuerit, sciatque legere & scribere; & prætereà nonnullam latinæ linguæ scientiam habeat, ita ut construere sciat, & etiam moderatè & sufficienter instructus sit in cantu. *ib. punct. 3. n. 1. & seq.*

9. Non statim ac quis admissus est ad Capitulum, censeatur etiam admissus ad distributiones, & è contra. *ib. n. 4.*

10. Qui sacro ordine initiatus non est, non potest vocem in Capiulo ferre, etiam si ipse non fuerit in mora, aut etiam si suscepto Subdiaconatu, noluerit suscipere Diaconatum, vel sacerdotium beneficio adnexum. Limitantur tamen prædicta in Decano, seu Archidiacono, qui Capitulum convocare potest, etiam si sacro ordine nondum initiatus sit. *ib. n. 5. & seq.*

Cui ad Distributiones jus competat?

11. Jus percipiendi distributiones competit clericis Ecclesiæ Collegiæ, vel Cathedralis, vel similis, qui divinis officiiis

officiis ad distributiones admissi in suis Ecclesiis intersunt & inserviunt juxta legitimam sui Capituli constitutionem aut Superioris dispositionem: vel dispensationem. Unde qui vult lucrari distributiones, debet ad eas admitti interesse, & canere quæ alternatim dicuntur; debet etiam inservire juxta munus sui beneficii. *ib. q. 4. punct. 1 n. 1. 2. & 3.*

12. Ad Episcopum & Capitulum spectat distributionum quotam Horis Canonicis assignare, & ea decernere quæ ad spirituales Ecclesiæ administrationem faciunt, habendo rationem non solum Horarum Canonicarum, verum etiam ipsius Missæ Capitularis, & aliorum officiorum, quæ ex legitima consuetudine, vel ex particulari illius Ecclesiæ statuto in Ecclesia persolvuntur: hæc enim omnia veniunt nomine officii. Verum quidem est Canonicum illius Ecclesiæ, in qua aliqua præces particulares recitantur, non teneri extra Chorum recitare. *ib. n. 4. & seq.*

13. In distributionibus assignandis alicubi habetur ratio Capitulum & processionum. *ib. n. 7.*

14. Ut prudenter assignetur distributionum taxa, inspicienda est solemnitas, quantitas officii & temporis in eo inferendum, aliæque hujusmodi circumstantiæ, quæ assistentem divinis, majori vel minori distributionum copia dignum efficiunt: non est tamen in hac taxa constituenda circa Collegiatas Ecclesias necessario servanda constitutio Pii V. *ib. n. 8. & 9.*

15. Qui toti matutino non interfuit, sed majori parti, per se loquendo, ex natura rei privandus non est totis distributionibus; quia obligatio divini officii dividua est, quando quidem divinum officium constat partibus dividuis. *ibid. n. 10.*

16. Jus percipiendi distributiones competit solis intersentibus divinis officiis verè ac realiter, vel saltem fictione juris: ob id Canonicus, qui choro non interest, etiam primis sex mensibus, aut tempore permissio in Concilio Tridentino, non lucratur distributiones. *ib. n. 11.*

17. Canonicus assistens lucratur distributiones, etiam si peccator sit occultus, vel publicus, vel fornicator: secus dicendum de non recitante notabilem divini officii partem attentè, aut obdormiente voluntariè, aut confabulante aliis recitantibus, etiam si id fiat ad lectoralia. *ib. n. 12. & 13.*

18. Canonicus non amittit de jure communi distributiones,

nes, dum non est in suo stallō, aut non induit habitum Canonorum; sed quia non recitat cum aliis, *ib. n. 14.*

19. Resignans purè & absolutè, non potest facta beneficii resignatione, eaque à Summo Pontifice acceptata distributiones subsequenti temporis lucrari, quia jus ad distributiones habetur ratione tituli veri, vel saltem colorati; quo caret qui ita resignavit: resignans autem sub conditione, potest distributiones lucrari, donec alter possessionem beneficii acceperit, modò per ipsum non stet, quò minus possessionem capiat, aliæve conditiones in resignatione appositæ impleantur *ib. punct. 2. n. 3. & 4.*

20. Fructus percepti medio tempore, pertinent ad resignatarium, in cuius favorem facta fuit resignatio; Secus dic de distributionibus medio tempore perceptis; istæ enim debentur resignanti, qui divinis officiis assistit. *ib. n. 5.*

21. Habens duo beneficia, non potest in utroque residere; verùm si ista beneficia sint dignitate inæqualia, in digniori residere tenetur. Quòd si habeat ex dispensatione duo beneficia residentiam requirentia, in eo residere tenetur, in quo est major necessitas, seu causa residendi; si æqualis est necessitas, residere potest in quo maluerit. *ib. punct. 3. n. 1. & 2.*

22. Habens dignitatem & Canonicatum, vel duplicem Canonicatum in eadem Ecclesia, non potest præcisa dispensatione, vel consuetudine duplices distributiones utrique Canonicatui respondentem lucrari. Ad introducendam autem legitime huiusmodi consuetudinem, quadraginta anni requiruntur. *ib. n. 3. & seq.*

23. Quæres, cur habens plura beneficia, recipiat fructus omnium unica recitatione, non verò recipiat distributiones omnium unica assistentia? Respond rationem differentie esse, quia illud legitima consuetudine & moribus omnium plura beneficia habentium comprobatum est, sciente & permittente Summo Pontifice: circa distributiones verò non extat huiusmodi licentia, seu permissio. *ib. n. 7.*

24. Qui ex privilegio, vel dispensatione inservit Ecclesiæ per Coadjutorem, seu Vicarium, lucratur distributiones: nisi aliter Summus Pontifex disposuerit; vel nisi coadjutus consenserit ut coadjutori tribuantur: quia coadjutor regulariter conceditur in favorem coadjuti, qui non debet illi damnum circa distributiones afferre. Distributiones ergo debentur coadjuto, etiam si coadjutor absit ex causa infirmitatis.

firmitatis, vel alia: imò ex quacumque causa sua culpa ab-
tenetur ad damnum. *Ib. punct. 4. n. 3. & 4.*

35 Canonici qui Choro quidem assistunt, sed ex consue-
tudine, saltem præscripta post Tridentinum, officium pe-
se ipsos in Choro non recitant, sed per Mansionarios in Ec-
clesia existentes muneri suo satisfaciunt, distributiones lu-
crari possunt. Ut autem huiusmodi consuetudo legitime in-
troducenda censetur, requiruntur quadraginta anni, non ve-
rò tempus immemorabile, ut multi sentiunt. *Ibid. punct. 5. n. 4. & 5.*

*Absens quibus ex causis lucrari possit Distributiones : &
an ligatus censura eas quoque lucretur.*

26, Absens causa gravis infirmitatis potest etiam præcisa
consuetudine, distributiones lucrari : etiam si propria culpa
infirmitatem contraxerit, nec in loco beneficii tempore in-
firmitatis existat ; secus dicendum si abiat ex ignavia, vel si
morbus levis sit : existimo tamen leviozem morbum potius
excusare ab interessentia in Choro, quam à recitatione di-
vini officii. *Ib. q. 5. punct. 1. n. 1. & seq.*

27. Infirmus qui aliàs interesse non consuevit, non lucratur
distributiones ; quamquam nonnulli sentiant infirmum
posse distributiones lucrari, etiam si aliàs consuetudinem ha-
beret non interessendi. Infirmo autem qui aliàs interesse so-
lebat, conferendæ sunt distributiones pro rata temporis,
quo interesse consueverat. *Ib. n. 10. & seq.*

28. Laborans gravi podagra, aut simili morbo accessum
ad Ecclesiam impediante, excusatur ab assistentia in Choro,
nec non lucrari potest distributiones. Idem valet in sene, qui
sine gravi valetudinis detrimento Choro interesse nequit.
Ib. n. 13

29. Absens ex iusta & rationabili corporis necessitate lu-
crari potest distributiones, quamdiu necessitas durat; prædis-
ta tamen positiva consuetudine in contrarium. *Ib. punct. 2.
num 1.*

30. Distributiones conceduntur ei qui de consilio Medi-
ci domi se continet, aut pharmacum sumit, aut sanguinem
misit, aut qui oppido egreditur, ut salubriori aura utatur. I-
dem procedit in eo, qui ob cantum defatigatus aliquantisper
egreditur Choro. *Ib. n. 4. & 5.*

31. Ab-

31. Absens causa pestis in illo oppido grassantis, lucratur distributiones; modo curam non habeat animarum. Item absens ob gravem metum injustè incussum, ob bellum, ob injustum Principis præceptum, ob inimicitias similesque causas lucratur distributiones. Idem valet in eo qui vi detinetur, aut injustè pulsus est in exilium. *ib. n. 7. & seq.*

32. Detentus injusto carcere lucratur distributiones; etiam si iudex illum capi justè præceperit; & etiam si prima sententia condemnatoria contra ipsum lata fuerit; modò tamen antea interesse consueverit, nec propria culpa in carcerem conjectus sit. *ib. §. 1. n. 1. & seq.*

33. Canonico injustè detento in carcere, non debentur anniversaria, seu funerales portiones; quamquam actionem habeat contra injustum accusatorem. *ib. n. 5.*

34. Qui ob injustam accusationem Romam se contulit, ibique probata innocentia vitæ per sententiam absolutus fuit, distributionibus gaudere potest. *ib. n. 6.*

35. Justè excommunicatus excommunicatione majori, & vitandus, seu denunciatus privatur distributionibus, etiam si petat absolutionem, & justè denegatur; secus si injustè denegatur. *ib. §. 2. n. 1. & 2.*

36. Excommunicatus absens à Choro aliquibus diebus, potest tempus absentiae computare intra bimestre, quo impunè à Choro abesse potest. *ib. n. 3.*

37. Invalidè excommunicatus, qui antea divinis officiis interesse consueverat, non amittit distributiones; imò subtractas recuperat, postquam de nullitate seu injustitia excommunicationis constiterit; quia talis dicitur abesse ob rationabilem necessitatem. Et distributiones quæ ob injustam excommunicationem amissæ fuerunt, repeti debent ab ipsis Canonice, quibus applicatæ fuerunt, & in ipsorum defectum à iudice: quamvis aliter sentiendum est in foro conscientiae, si iudex bona fide excommunicavit, aut si Canonici bona fide consumpserunt, nec in ulla re locupletiores effecti sunt. *ib. n. 4. & seq.*

38. Injustè suspensus distributiones percipere potest, sive sit suspensus ab officio, sive à beneficio, sive etiam à fructibus, si fortè ob huiusmodi suspensionem à Choro abesse cogatur. Imò justè suspensus ab officio non privatur distributionibus, nisi fortè aliqua functiones debeantur ratione aliquis functionis ex officio debitæ, quam ob suspensionem exercere nequeat. *ib. §. 3. n. 1. & 2.*

N

39. Ju-

39. Justè suspensus à beneficio, vel à divinis, privatur distributionibus; nisi fortè sit toleratus, & assistat. *ib. n. 3. & 4.*

40. Injustè interdictus à divinis officiis non privatur distributionibus; justè verò interdictus privatur, quatenus non conferuntur iis qui divinis interfunt. Hoc valet non solum in interdicto simpliciter, seu à divinis; verum etiam in interdicto vitando, & in eo qui divina audit in Ecclesia consecrata, vel benedicta, & Episcopi auctoritate erecta. *ib. §. 4. n. 1. & seq.*

41. Canonici non privantur distributionibus, dum non celebrant officia, eò quòd interdicta sit Ecclesia interdictio speciali; secus si interdicta sit interdictio generali. *ib. n. 5.*

42. Canonici qui tempore cessationis à divinis officiis celebrare nequeunt, non percipiunt distributiones; habent tamen præfati Canonici actionem contra eum, cujus culpa post admonitionem latum est interdictum, quando ex legitima causa cessaverunt. *ib. §. 5. n. 1. & 2.*

43. Canonici percipiunt distributiones, dum Ecclesia in qua celebrare consueverunt polluta est & violata; quia per ipsos non stat, ne divina officia in Choro perfolvantur. Non censetur autem Ecclesia polluta, nisi postquam delictum publicum effectum est. *ib. §. 6. n. 1. & 3.*

44. Canonicus irregularis ob irregularitatem præcise contractam post beneficii consecutionem non privatur distributionibus; privatur autem per accidens distributionibus, quoties functioni ordinis debentur distributiones, aut quoties irregularitas annexa est alicui delicto inducenti ipso facto beneficii privationem, quam beneficiarius tenetur ante judicis sententiam subire. Imò etiam privatur distributionibus ob irregularitatem, dum irregularitas ante beneficii consecutionem contracta fuit. *ib. §. 7. n. 1. & seq.*

45. Canonicus realiter degradatus præcisa dispensatione obtenta à Summo Pontifice, non percipit distributiones, neque hujusmodi degradatus alendus est fructibus beneficii, aut distributionibus. Idem valet in verbaliter degradato, nisi fortè legitimam appellationem interposuerit: imò verbaliter degradatus non videtur alendus distributionibus, etiam si alioquin ostiatim mendicare cogatur; & hoc in terrorem pœnæ & spem emendationis aliorum. *ib. §. 8. n. 1. & seq.*

46. Canonicus qui beneficio privatus est, non habet jus ad distributiones; quia sublato principali, videlicet beneficio,

cio, corrui accessorium, seu distributiones ex beneficio con-
furgentes. *ib. § 9 n. 1.*

47. Canonicus, seu clericus Ecclesie Cathedralis, vel
Collegiate, qui alias interesse consueverat, potest jure sibi
permittente, distributiones capere, dum abest in evidentem
& certam sue propriæ Ecclesie utilitatem. Idem valet in
habentibus dignitatem, mansionarius, aliisque clericis ejus-
dem Ecclesie; modo tamen non adsit positiva consuetudo in
contrarium, & modo utilitas ob quam abest, sit alicujus mo-
menti, & non sit dubium an negotium, de quo agitur, utile
futurum sit Ecclesie; utilitas enim debet esse certa & evi-
dens. *ib. punct. 3. n. 1. & seq. Hinc*

48. Absens causa confessionis suorum peccatorum, aut
voti adimplendi, non lucratur distributiones; secus dicen-
dum de absente ad necessitatem propriæ Ecclesie sublevan-
dam; huic enim debentur distributiones; sicut & illi, qui tem-
pore divinorum ex mandato Capituli detinetur in iis, quæ
ad Capitulum faciunt. *ib. n. 8. & seq.*

49. Exercens jurisdictionem sue Ecclesie, vel missus ad
Summum Pontificem, aliumve Principem titulo legationis
nomine Capituli, lucratur distributiones. Item Canonicus
missus ad Concilium generale tamquam Theologus, vel
Canonista sui capituli, vel tamquam Procurator. Item Ca-
nonici missi ad limina Apostolorum ad reterendum Ecclesie
sue statum, lucrantur quoque distributiones. *ib. n. 12 & seq.*

50. Qui provinciam ad negotium in evidentem Ecclesie
utilitatem peragendum sibi demandari curavit; lucrari po-
test distributiones. *ib. n. 15.*

51. Canonicus à Capitulo constitutus ad negotia Eccle-
sie per agenda, lucrari potest distributiones, si ea tempore
divinorum peragat; quamvis alio tempore expedire potuis-
set, modo ei liberum esset quovis tempore expedire; quid-
quid dicant alii in contrarium. *ib. n. 16. & 17.*

52. Qui ad peragenda Ecclesie negotia citius discessit,
aut diutius distulit quam par sit, non lucratur distributiones
illi tempori respondentes, quo diutius regressum distulit, vel
citius discessit; modo scilicet hoc fecerit. *ib. n. 18.*

53. Canonicus legitime absens lucratur pro tempore ab-
sentie distributiones, etiam si absens aliquot horas, vel dies
sine detrimento justæ causæ, ob quam abest, in ludos & re-
creationem insumat. *ib. n. 20.*

54. Qui mandatum à Capitulo accepit ad peragendum matutino tempore negotium Ecclesiæ, lucratur distributiones, etiamsi matutino tempore propriis negotiis vacet, dilato post prandium Ecclesiæ negotio expediendo. *ib. n. 21.*

55. Ad lucrandas distributiones non est absenti in evidentem Ecclesiæ utilitatem necessaria Episcopi licentia. *ib. n. 22.*

56. Absenti in servitio Papæ non sunt quidem denegandi fructus; distributiones tamen præciso privilegio non debentur. Unde à fortiori patet interservienti Cardinali, vel Principi seculari non solum distributiones denegari, verum etiam fructus subtrahi posse. Probabilius est etiam interservienti Legato Summi Pontificis subtrahi posse distributiones. *ib. §. 1. n. 1. & seq.*

57. Canonicus cum Episcopo absens in utilitatem propriæ Ecclesiæ, lucratur distributiones; secus si absit cum Episcopo ad visitandam diocesim, &c. quia non dicitur tunc abesse in evidentem Ecclesiæ utilitatem. Verum quidem est, Canonicum cum Episcopo extra propriam Ecclesiam existentem percipere distributiones juxta probabilem nonnullorum opinionem, si Canonicatus nullos redditus habeat præter distributiones. *ib. §. 2. n. 1. & seq.*

58. Episcopus potest aliquos Canonicos non solum urbis, verum etiam ruris in sui servitium adhibere; qui interim fruuntur fructibus, etiamsi in ea Ecclesia extet statutum præratum, quo fructus non residentibus denegantur; modo præfati Canonici non sint alterius diocesis Mansionarii, aut alii qui non sunt propriè Canonici, privari possunt distributionibus, dum absunt in servitium Episcopi; cum jura loquantur solum de Canonicis. *ib. n. 4. & seq.*

59. Absens ad tuenda Capituli sui jura, non privatur distributionibus, etiamsi in locum valde distantem se transferat, aut etiamsi stipendium à Capitulo accipiat. *ib. §. 3. n. 1.*

60. Canonicus absens ut tueatur jura beneficii, lucratur distributiones, etiamsi procuratorem in sui locum mittere potuerit ad prosequendam litem; secus si absit ut tueatur jus suum contra alterum idem prætendentem, aut ad præcedendos fructus beneficii, quod habet in alia Ecclesia. *ibid. n. 2. & 3.*

61. Canonicus qui tempore divinorum officiorum Missam in sua Cathedrali aut Collegiata Ecclesia celebrat, non lucratur distributiones. Hoc valet etiamsi celebret ex devotio-

tione, vel tamquam mercenarius, vel tamquam Capellanus titularis Idem valet, etiam si celebret de consensu Superioris, inferioris Summo Pontifice; secus dicendum si hoc faciat ex privilegio Summi Pontificis. *ib. §. 4. n. 1. & seq.*

62. Pœnitentiarius jure novo percipit distributiones, si tempore divinorum, aut etiam Litaniarum, vel Processionum, quæ extra Ecclesiam peraguntur, in Ecclesia propria detineatur ad excipiendas confessiones; secus si confabuletur, vel privatim recitet officium, vel confessiones domi audiat: Canonici quoque confessionem audientes in defectum pœnitentiarum, percipere possunt distributiones; secus si hoc faciant præseate Pœnitentiarum; nisi aliud terat privilegium vel statutum à Sede Apostolica confirmatum. *ib. §. 5. n. 1. & seq.*

63. Theologus seu obtinens præbendam Theologalem, non potest præciso privilegio tempore absentia lucrarè distributiones, etiam si à Choro absit prætextu parandæ concionis, vel lectionis, vel defatigationis, quæ ex studio consurgere potest; nisi fortè ipsius præbenda fructus non habeat distinctos à distributionibus. Excipiuntur tamen à præfata propositione illi dies, quibus Theologi in suis Ecclesiis legunt; illis enim diebus tamquam præseates in Choro habendos declaravit Gregorius XIII *ib. §. 6. n. 1. & 2.*

64. Theologus absens causa sui muneris percipit distributiones, dum Canonicatus in solis consistit distributionibus juxta communem opinionem; de qua videtur ambigendum, & saltem dicendum detrahendam esse tertiam partem pro inservientibus. *ib. n. 4.*

65. Habens dignitatem, vel Canonicatum cum animarum cura, non lucratur distributiones tempore absentia; intellige tamen, modò beneficium habeat distributiones & fructus, aut nisi adsit privilegium, aut consuetudo in contrarium; quæ consuetudo introducta est, ne parochi timore amittendarum distributionum muneri suo Parochiali deessent. Imò ex Tridentino *sess. 22. c. 3. de reform.* qui dignitatem habet cum cura animarum extra dioccesim, lucratur distributiones extraordinarias; quæ autem sint distributiones extraordinariæ, vide in Trident. *c. 22. cap. 3. ib. §. 7. n. 1. & seq.*

66. Canonici quibus locorum piorum cura, vel administratio aliqua demandata est, ut sunt deputati Seminarii, Hospitalium & similium locorum, non possunt, pro tempore quo in commodum & utilitatem horum locorum absunt, distri-

distributionibus frui; modo tamen non adfit legitima consuetudo, vel privilegium in contrarium, quale concessum fuit D. Carolo. *ib. § 8. n. 1. & seq.*

67. Absens causa studendi, vel docendi, non lucratur distributiones, sed tantummodo fructus; lucratur tamen etiam distributiones, dum hoc illi permittitur per consuetudinem, vel quando abest ex speciali privilegio, quo datur facultas abesse possit cum jure ad fructus, & beneficium non habeat fructus separatos à distributionibus: tunc enim absens lucratur etiam distributiones; detracta tamen ea parte, quae deservientibus debetur, juxta locorum consuetudinem hoc valet non solum in absente causa studii Theologici, verum etiam civilis. Imò multi Doctores putant licitum esse causa studii abesse usque ad quinquennium sine alia licentia. Non potest tamen quis causa studii abesse, dum Ecclesia ex illius absentia grave damnum, vel magnam divini cultus diminutionem pateretur. *ib. § 9. n. 1. & seq.*

68 Absens causa studii debet operam studiis dare in gymnasio publico, in universitate, seu studio generali. Et si Sacerdos aut habens dignitatem causa studii abesse velit, peculiariter habere debet facultatem; secus dicendum de Canonico absente causa studiorum; is enim non tenetur alium in sui locum substituere, nisi beneficium ad eam habeat animarum curam, jurisdictionem, vel aliud, quod per alium adimpleri possit: si verò habet solum simplex beneficium solam habens Chori obligationem, non tenetur Vicarium in sui locum substituere. *ib. n. 7. & seq.*

69. Absens potest ex privilegio solius Summi Pontificis, non autem ullius alterius ipso inferioris lucrari distributiones: & hujusmodi privilegium concessum strictè explicandum est, servata verborum proprietate. *ib. p. 4. n. 1. 2. & 4.*

70 Licita & valida est compositio, qua absens privilegium obtinet, retinendi sibi distributiones soluta certa pecunia summa Camerae Apostolicae; & qui tale privilegium obtinuit, tutus est in conscientia. *ib. n. 3.*

71. Habens privilegium percipiendi distributiones non lucratur mortuaria & anniversaria. Item habens privilegium percipiendi fructus omnes, non potest percipere distributiones, nisi fortè beneficium nullos alios habeat redditus praeter distributiones. *ib. n. 5. & 6.*

72. Habens privilegium non residendi certo anni tempo-

re cum jure ad distributiones, non potest hujusmodi privilegio uti, dum usu privilegii divinus cultus notabiliter laederetur; quamobrem huic incommodo per Episcopos in aliquibus Ecclesiis consultum est, ut certo tempore non nisi tertia pars Canonicorum abesse possit, assignatis cuiuslibet suis hebdomadis, ut sufficiens Canonicorum numerus ad divina celebranda semper remaneat. *lb. n. 7. & 8.*

73. Privilegium, quo Canonici sine jactura distributionum duobus mensibus in anno causa recreationis, vel negotiorum suorum abesse possunt, computandum est intra totum annum, pro rata temporis quo ad distributiones admissi fuerunt. Item habens privilegium quo duorum mensium spatium, id est, sexaginta diebus naturalibus, abesse possit sine distributionum amissione, hoc privilegio integrè gaudere potest, nisi aliud exigat consuetudo: quare habens hoc privilegium non interessendi duobus mensibus in anno, potest quovis anni tempore ex vi illius privilegii abesse, nisi aliud obstat. *lb. n. 9. & seq.*

74. Habens privilegium percipiendi fructus, vel distributiones, non potest cogere Capitulum ad restitutionem fructuum, seu distributionum, postquam bona fide facta sunt illarum divisio inter Canonicos. *lb. n. 16.*

75. Statuto vel constitutione Capitulorum, vel Episcoporum, aut alterius Summo Pontifice inferioris caveri non potest, regulariter loquendo, ut distributiones absentibus conferantur. Dicitur *regulariter loquendo*; quia multi casus per episcopiam excipiuntur. *lb. punct. 5. n. 1. & 3.*

76. Non potest sola consuetudine induci, ut distributiones absentibus licitè conferantur, nisi consuetudo ex rationabili causa inducatur; aut nisi Summus Pontifex consentiat; non sufficit autem, regulariter loquendo, tacitus Summi Pontificis consensus. *lb. punct. 6. n. 2. & 6.*

77. Non est admittenda consuetudo, ut absentes eleemosynam capiant, dum anniversaria celebrantur. Non valet quoque consuetudo, ut Canonicus de recenti admissus percipiat distributiones tempori absentiae respondentes. Item non potest induci consuetudo, ut assistens una hora, vel recitans submissa voce lucretur omnes totius anni distributiones; sicut nec consuetudine induci potest, ut distributiones primi anni conferantur heredibus quasi jure proprio ipsorum heredum; secus dicendum de fructibus, qui ex consuetudine

dine dari possunt heredibus Canonici mortui. *ib. n. 8. & 14.*

78. Non videtur admittenda consuetudo; qua Canonici alternis hebdomadis inserviant, & omnes distributiones leventur; non videtur tamen reprobanda ea consuetudo, qua interessentes Matutinis precibus, tantum lucentur, quantum percipiunt alii, qui reliquis horis interfunt, *ib. num. 14. & 14.*

79. Non videtur admittenda consuetudo concedens jubilationem, id est, ut qui quadraginta annis divinis interfuerunt, distributiones capiant æquæ ac si essent præsentis, etiam si Choro non interfint, maxime quando adhuc sunt vegeti & robusti: secus dicendum de senibus, quia senectus comparatur morbo, imò & ipsa morbus est, *ib. n. 15. & 16.*

80. Consuetudine saltem immemorabili induci potest, ut quis per alium ejusdem Ecclesiæ Canonicum assistens & serviens Ecclesiæ, fruatur distributionibus. *ib. n. 17.*

81. Habens duos Canonicatus non potest ex consuetudine acquirere jus percipiendi distributiones, dum abest; nisi fortè beneficia in solis distributionibus consistant, tunc enim probabile est posse aliquid accipere ob alia onera, *ibid. num. 18.*

82. Canonicus qui justam ob causam absuit, lucrari potest distributiones, si postquam rediit, aliquamdiu domi justa de causa, v. g. ad quiescendum commoretur, nec ad chorum accedat. *ib. n. 20.*

83. Quæres, utrum Canonicus, qui divinis officiis non interfuit, possit distributiones percipere, si alii, quibus ob absentiam accreverunt, eas remittant, largiantur, vel ex pacto condonent. Respondetur primo, non solum illicitam, verum etiam invalidam esse distributionum remissionem, etiam si absentia contigerit ex justa causa; nec est tutus in conscientia, qui distributiones accipit ob remissionem sibi factam. Et remissio distributionum non solum irrita est si fiat de futuro, verum etiam si fiat de præterito. Secundò non est licita, aut valida distributionum collusio inter absentes, neque licita videtur etiam amicabile compositio, qua certa distributionum portio condonatur; secus dicendum de transactione circa præteritas & futuras distributiones, quæ servatis servandis non videtur illicita: sicuti nec donatio jure communi vetita videtur, facta ab eo qui jam acceperat distributiones, quas alter ob absentiam amiserat. Unde sequitur

Canonice donare posse distributiones absentibus, quas accepit per se, vel procuratorem, seu Thesaurarium, qui eas ad partem ex mandato Canonici retinet: Canonice tamen qui distributiones amissas tradit interessentibus, hac conditione, ut sibi restituantur, non est tutus in conscientia si eas recipiat *ibid. punct. 7. §. 1. n. 2. & 3.*

Jure particulari in aliquibus locis, ut in provincia Mediolanensi, non solum illicita est remissio distributionum; verum etiam donatio proprie accepta. *ibid. §. 2. num. 4.*

84. Quæres, utrum Canonici qui Choro non assistunt, non solum jacturam distributionum faciant: verum etiam ad alia onera, v.g. annatam, decimam, pensionem, &c. distributionibus annexa teneantur, quamvis illis per absentiam à Choro priventur? Respondetur annatam non solvi ex quotidianis distributionibus in ingressu beneficii; & hoc valet etiam si beneficium in solis consistat distributionibus: solvendum est tamen quindennium, & quidem anticipatè singulis quindecim annis, non solum à Canonice, verum etiam ab iis, qui pensionem ex beneficiis percipiunt. Nec refert quod Canonice, à quo solvitur quindennium, Choro postea non assistat, quia solvitur anticipatè. *ibid. qu. 6. punct. 1. num. 1. & seq.*

85. Quindennium seu annata nullam simonice labem continet; quia annata non imponitur tamquam in pretium beneficii, sed in subsidium & sustentationem ministrorum, qui Summo Pontifici inserviunt. *ibid. n. 9.*

86. In permutationibus beneficiorum æqualis valoris non solvitur annata: si verò sint inæqualis valoris, solvitur non solum quoad excessum valoris, verum etiam integre. *ib. n. 8.*

87. Ex distributionibus solvendum non est Episcopo subsidium charitativum, quod ei persolvi præscribitur *cap. conquerenti*; quia hujusmodi subsidium solvitur de fructibus & redditibus beneficiorum; distributiones autem, regulariter loquendo, non veniunt nomine fructuum, vel reddituum; nisi aliud ex verbis vel circumstantiis colligatur. *ibid. n. 9.*

88. Decima spiritualis solvitur parochis de distributionibus, non autem Papæ; nisi hoc exprimatur in impositione decimæ. *ibid. punct. 2. n. 1. & 2.*

89. Pensio, regulariter loquendo, non solvitur ex distributionibus: & in dubio pensio non censetur super distributionibus imposita, nisi beneficium in solis distributionibus consistat,

sistat, aut nisi Summus Pontifex aliud exprimat. Adde pensionem non censi imponitam in illis distributionibus, quæ constat ex fructibus, & proventibus beneficiorum juxta Tridentini decretum *sess. 21. c. 3. ibid. punct. 3. n. 1. & seq.*

90. Si pensio super distributionibus imposita sit, solvenda est ab illo, qui distributiones percipit; quia obligatio solvendæ pensionis est onus reale; onus autem reale, solvendum est ab eo qui rem habet: hinc onus solvendæ pensionis transit ad Capitulum, dum distributiones accrescunt ob absentiam Canonici, super cujus Canoniatu imposita fuerat pensio & singuli Canonici, quibus accreverunt distributiones Canonici absentis, habentis Canoniatum onere pensionis super distributionibus gravatum, tenentur ad pensionem pro rata distributionum perceptarum; modo Canonicus non perceperit tot distributiones, quæ sufficiant ad pensionem solvendam Idem dicendum est, dum beneficium onere pensionis gravatum unitum est (Capitulo. *ibid. n. 8. & seq.*)

91. Quando consuetudine vel statuto introductum est, ut omnes fructus, aut aliqua pars Capitulo solvatur primo anno, Capitulum non potest fructus exigere, nisi detracta pensione; quia fructus beneficii remanent hypothecæ subiecti pro solutione pensionis. *ibid. n. 12.*

92. Canonicus non tenetur ad priorem pensionem, postquam aliud beneficium per novam provisionem obtinuit: secus si retento primo titulo obtineat alia bona, vel priora bona in alia commutet. *ibid. num. 14.*

93. Successor in beneficio tenetur ad pensionem, si imposita esset super fructibus, siue super distributionibus; succedit enim in onera realia, ad quæ prior beneficiarius ratione beneficii tenebatur. *ibid. num. 15.*

94. Distributiones quotidianæ propriè sumptæ, quæ conferuntur iis qui absunt, si divinis officiis interessent, præcisa consuetudine in contrarium, debentur aliis Canonicis qui divinis officiis interfunt; modo re ipsa aliqui interfunt, & non omnes sua culpa absint: distributiones verò impropiè acceptæ, seu extraordinariæ, non debentur aliis assistentibus; sed Ecclesiæ, vel pio loco arbitrio ordinarii. *ibid. quest. 7. punct. 1. n. 1. & 2.*

95. Distributiones, quibus Canonicus in pœnam delicti à judicè privatur, tradendæ sunt fisco, juxta judicis voluntatem. *ibid. num. 3.*

Consuetudine induci potest ut distributiones absentium quæ interessentibus accrescerent, Ecclesiæ tribuantur. *ib. n. 4.*

96. Distributiones absentium non accrescunt iis qui ex legitima causa absunt, ob quam iura proprias distributiones concedunt, ut si absint ob infirmitatem, aut quia Ecclesia diruta est. *ibid. num. 6.*

97. Beneficiarius divinis officiis in Choro mancipatus, si divinis officiis non interfit, non potest distributiones percipere, & perceptas tenetur restituere, etiam ante ullam iudicis sententiam. Præterea Canonici Choro interessentes acquirunt distributiones absentium ab eo tempore, quo illi absunt ex causa, ob quam iura distributiones non concedunt. Ratio est, quia respectu absentium tunc temporis deficiat causa ob quam conferuntur distributiones, & reliqui Canonici ab eo tempore majorem præstant operam. *ibid. punct. 2. num. 2. & 5.*

98. Episcopus ferre potest legem, ob cuius transgressionem Canonicus privetur distributionibus ante iudicis sententiam. *ibid. num. 4.*

Divinatio.

Vide v. *Decalogus.*

1. Divinatio est prædictio seu prænuntiatio rerum occultarum, quæ humano modo cognosci non possunt, facta opere demonis. Divinatio fit tam per expressam, quam per tacitam demonis invocationem. Expressa contingit per apparitionem fictam in figuris, vel assumptis corporibus per signa apparentia in corporibus terrestribus; ut in ligno, ferro, lapide, per negromantiam, per exta animalium, per aera, ignem, aquam, & per somnia; quatenus homo per somnia à dæmone immissa divinare intendit, quibus non licet fidem adhibere; licet verò adhibere aliquam fidem iis quæ à Deo proficiscuntur, aut à causa naturali quoad ea, quæ per ipsa cognosci possunt. *tom. 2. circa primum Decalogi præceptum disp. 3. quest. 5. punct. 2. n. 1. & seq.*

2. Contingit autem divinatio cum tacita dæmonis invocatione, quoties ad divinandum ea adhibentur, quæ talem virtutem non habent; ut fit, quando quis vult divinare per taxillos, per chartas, per numeros, aut per observationem
votis

vocis vel cantus; secus dicendum si fiat per id, quo talis cognitio naturaliter haberi potest; & hac de causa excusatur astrologia naturalis, per quam ex intuitu & contemplatione astrorum coniciuntur effectus naturales, in quos caelum influit; & etiam inclinationes hominis: quamquam hæc astrologia est valde incerta. Quod attinet ad astrologiam iudicariam, superstitiosa est, quoties certius prædicat tales effectus, quam ex astris cognosci possint; unde faciens iudicia vel nariuitates hominum circa futuros effectus contingentes ab humana voluntate pendentes, reus est astrologiæ iudicariæ & superstitiosæ, vetitæ non solum jure Ecclesiastico, verum etiam naturali divino, si de his effectibus absolute tum iudicium ferat. *ibid. n. 9. & seq.*

3. Divinatio per sortes, alia est divisoria, qua emittuntur sortes ad cognoscendum, quid cuique tribuendum sit in electionibus, controversiis, &c. alia consultoria, qua emittuntur sortes ad indagandam divinam voluntatem, ut sciatur quid præstandum, quidve cavendum sit; alia divinatoria, qua aliqui utuntur ad cognoscendas res occultas. *ibid. n. 13.* Hoc posito advertet,

4. Electionem ad officia Ecclesiastica factam per sortes, non esse ipso facto irritam (excepta saltem electione per sortes ad pastorale officium ac dignitatem,) cum id nullo jure probetur. *ibid. n. 14.*

5. Sors consultoria est tantummodo licita; quando fit ex necessitate, circa debitam materiam, cum debita reverentia & modo debito; sors vero divinatoria est omnino illicita. *ibid. n. 15.*

6. Divinatio sive fiat cum tacita, sive cum expressa dæmonis invocatione, est mortale peccatum ex suo genere; at excusatur à mortali, qui joci causa ostendit velle futura divinare. *ibid. n. 17. & 18.*

7. Divinatio per somnia, per sortes, &c. est peccatum mortale, nisi ex simplicitate fidem quis illis præstet, vel nihil putet ea esse à Deo, ut paulò ante diximus. *ibid. n. 19.*

8. Divinatio cum tacita dæmonis invocatione habet malitiam ejusdem speciei, quam habet facta cum expressa invocatione. Et sive fiat per aerem, sive per aquam, sive ignem, &c. est ejusdem speciei in genere moris, sed diversa in genere naturæ: quare non est necesse in confessione exprimere rem, per quam facta est divinatio. *ibid. n. 20. & seq.*

A D D I T I O.

Divinatio est enuntiatio inordinata eorum, quæ per naturam cognosci nequeunt, velle scire modo inordinato à sola divina voluntate, ab humana libertate pendentia, & nondum futura. Futura contingentia, occulta, & absentia, quæ nequit homo per se cognoscere, ad divinationem spectant.

Hæc dæmon non certò, sed conjectura aliqua, vel boni Angeli revelatione scit; prædicit tamen aliqua, quæ naturaliter eventura cognoscit. Interdum dæmon apertè invocatur, ut pandat occulta, qui respondet vel per fictas figuras, vel per somnia, vel per mortuorum suscitationem, vel per arreptitios, vel per statuas, & corpora terrestria, vel per figuras in aqua, seu in igne, vel per animalium viscera. Hæc omnes species lethalia peccata sunt. Interdum tacitè invocatur dæmon, cum quis ad res cognoscendas iis utitur, quæ nullam ad hoc virtutem habent, hujus divinationis duplex est genus: alterum, cum media non sunt opera ab homine facta, alterum cum media sunt actiones humanæ. Primum continet Astrologiam, Augurium, Auspiciam, Omen, Chiromantiam.

In vana observantia dæmon invocatur tacitè, cum media adhibentur nullam vim ad effectus habentia. Hujus quatuor sunt species. 1. *Ars notoria*, quæ continet orationes quasdam, & jejunia ad consequendas scientias, sine labore; hæc lethalis est. 2. *Observantia sanitatum*, cum homo ad consequendam corporis sanitatem, vanis, & inutilibus mediis utitur; hæc venialis est, si ex ignorantia quis ea utatur; mortalis, si admonitus. 3. *Observantia futurorum eventuum*, hæc venialis est; nisi homo admonitus pertinaciter in ea perseveret. 4. *Observantia reliquiarum falsarum, vel verarum*, cum aliqua vana circumstantia; ut, si quis Evangelium ferat scriptum in charta virgine, &c. præterea cum effectus falli promittuntur, ut quod quis in bello non peribit. Hæc sunt mortalia. Sine vanis circumstantiis veras reliquias deferre, aut facta verba, pium est, & utile.

Quæres: quot modis fiat divinatio diabolica. Resp. Generatim fieri duobus modis, uno quando manifestè dæmones invocantur ad futura manifestanda; vel quando quis ex
intentione

intentione aliquid facit, ad quod opera dæmonis requiritur. Altero, quando tacite invocantur, hoc est, quando quis facit, quibus dæmon se ordinariè miscet, etsi non ea intentione faciat. Resp. 2. Utrumque modum habere certas species, à diabolo inventas, qui instar simiæ imitatur cælestis Dei operarios, vel sacros Ecclesiæ ritus. Et 1. quidem invocatus, nunc in vigilia, nunc in somnis, nunc in ceremonia externa, nunc sine illa facit homines divinare. Resp. 3. Eum facere divinare in vigilia homines ferè quadrupliciter, 1. in oculis prædicendo species rerum, quæ non sunt, & dicitur præstigiū, quo oculi præstringuntur. 2. in auribus formando vocem, sicut & Deus, 1. Reg. 9. loquebatur in Samuels aurem 3. cum imaginatione, sicut Deus Ezechiel, & Isaïæ variè ostendebat, vel addito furore quodam, ut videantur à mente alienari, ut 1. Reg. 10. & 19. spiritu Dei agitati, & vaticinati sunt Saul & lictores ejus; sic dæmonis opera arreptitii isti, & fortè etiam eodem modo vaticinata sunt Sybyllæ. 4. manendo semper in aliquo homine, sicut & spiritus Domini semper mansisse dicitur in Moyse, Num. 11. quomodo divinabant Pythonici, & Pythonissæ; Pythones autem dicitur si sunt, quia dæmonem habent in ventre, & responsa dant per umbilicum, vel per pectus, ut docet Orig. l. 6. cont. Cels. & Aug. l. 2. de doct. Christ. c. 23. & Plut. in l. cur. oracul. defecerunt. Resp. 4. Adhibita ceremonia fieri divinationem, & quadrupliciter. 1. respondendo per idolum, divinis interrogantibus. 2. per sacrificia, ut etiam in Vet. Testam. & tunc in visceribus animalium demonstrant signo aliquo, quod quæritur, & dicuntur arupifces. 3. per divinationem mortuorum, quæ dicitur necromantia, qualem exercuit Pythonissa 1. Reg. 1. vel apertione capitis, vel alterius partis corporis humani, & dicitur cranimantia. 4. per figuram expressam in re materiata, quæ si fuerit in corpore terrestri, ut ferro, vitro, speculo, vel lapide solido, dicitur geomantia; si in aqua, hydromantia, si in aere aeromantia, si in igne, pyromantia.

Divortium.

Vide v. *Matrimonium*.

1. Quamvis adulterium non sit causa sufficiens faciendi divortium quoad vinculum, nihilominus est causa sufficiens

ciens divortii perpetui quoad torum & habitationem, tam in femina, quàm in viro. *to. 1. de iis, quæ pertinent ad usum matrimonii, quest. 4. punct. 5. n. 2*

2. Per solum animum fornicandi, aut alios actus impudicos non datur causa sufficiens divortii, cum per eos non dividatur caro: secus dicendum de sodomia tam activa quàm passiva, & bestialitate in femina vel viro, quæ est causa sufficiens divortii; modo hoc peccatum committatur cum alio, quàm cum proprio conjugè: caro enim conjugum non dividitur, nisi per copulam cum alia habitam *ibid. n. 3. & 4.*

3. Pollutio extraordinaria cum alia, vel secum tantum, non est causa sufficiens divortii; quia caro proprie non dividitur, *ibid. n. 5.*

4. Vir & uxor sunt pares in causa divortii. *ibid. n. 6.*

5. Ad faciendum in foro conscientie divortium, non requiritur ut adulterium probetur; nam probatio videtur spectare ad forum externum pro faciundo divortio. Imò potest conjux innocens propria auctoritate, secluso scandalo, divortium facere. *ibid. n. 7. & seq.*

6. Innocens qui cum adultero fecit divortium, ex natura rei non tenetur cum eo habitare, si per censuras ad id compellatur; quia præceptum Superioris non obligat in conscientia, quando procedit ex falsa præsumptione. *ibid. n. 11.*

7. Conjux innocens tenetur facere divortium sub mortali, si per divortium sperat emendationem & fructum, et si imminet scandalum, ita ut existimetur fautor delicti, cui aliter quàm per divortium mederi non possit. *ibid. n. 13.*

8. Casus in quibus non licet facere divortium sunt hi; quando uterque conjux commisit adulterium; quando vir dedit uxori causam proximam adulterandi; quando uxor commisit adulterium tantum materialiter, aut cognita est per violentiam, & quando conjux innocens condonavit alteri adulterium expressè per verba, aut tacitè per signa. *ib. n. 14.*

9. Quando uterque conjux commisit adulterium, sed unus emendatus est, potest emendatus petere divortium, si alter perseveret in crimine. *ib. n. 15.*

10. Conjux innocens, post factum divortium cogere potest adulterum ut ad se redeat, cum sententia divortii facta sit in pœnam adulteri: potestque consequenter eum revocare in amicitiam. *ibid. n. 16. & 17.*

11. Adulter facto divortio non habet propriè actionem repetendi innocentem, *ibid. n. 19.*

12. Con-

12. Conjux adulter occultus potest petere debitum altero conjuge ignorante suum adulterium; nec tenetur suum delictum manifestare. Imò & publicus amicabiliter petere potest ut recuperet jus amissum. *ibid. n. 20. & 21.*

13. Habens occultum vitium, quo cognito alter recederet à sponsalibus, potest cogere sponsum ignarum vitii, si sponsum sponalibus validis *ibid. n. 22.*

14. Conjux factò divortio potest recipere sacros ordines aut religionem ingredi altero manente in sæculo: caveat tamen innocens id facere quando delictum alterius est occultum; fieri enim potest, ut non probato delicto restitueretur uxori adulteræ. *ibid. n. 23.*

15. Multæ sunt causæ sufficientes ad faciendum divortium non perpetuum quoad thorum & habitationem, quamdiu ipsæ causæ durant; videlicet, sævitia mariti, furor alterius conjugis, quando unus conjugum tentavit alterum occidere, vel instigat ad peccatum, vel si sit veneficus, aut labatur in infidelitatem, vel hæresim, qui lapsus est quædam fornicatio spiritualis; & denique votum communi consensu emissum, in quo casu possunt conjuges separari quoad thorum. *ibidem num. 25.*

16. Filii factò divortio sequuntur jure civili partem innocentem. *ibid. num. 26.*

A D D I T I O.

In adulterio notorio perditur dos, & donatio propter nuptias (de paraphernalibus alii ajunt, alii negant; sed id Judex viderit, requiritur enim ejus sententia) redduntur autem omnia post reconciliationem; at adultera mortua, ei, ad quem ejus morte pertinebant; sed de iis Jurisconsulti censeant. Notorium autem dicitur adulterium, si deprehendantur in eodem lectio, aut, (secundum quosdam) se occultè invicem osculari.

Factò divortio, filii partem innocentem sequuntur, de Jure Civili.

Peccatum contra naturam est una ex causis divortii. S. Thom. *add. ad. 3. p. q. 62. art. 1. ad 4. Led. ibid. etiam apud Turcas, teste Aug. Gisl. Busbeq. leg. Turc. ep. 3.*

Doceri.

Docere, Doctor.

Docturus etiam Grammaticam. debet prius facere fidei professionem, juxta Bullam Pii V. idemque promovendus ad gradum aliquem, aut Rectoris, aut Cancellarii officium.

De Doctorum peccatis vid. Navar. cap. 25. n. 55.

Docturus scripturam Regularis extra claustrum, prius est per ordinarium approbandus. Ex Cone. Trid. session. 5. c. 1. de reform.

Dolus, Vid. etiam Culpa.

Dolus est cum voluntate nocendi sc. machinatio fallax.

De dolo, culpa juridica, casu fortuito, vid. Mol. d. 293 De dolo in emptione & venditione vid. eumd. d. 352. Sylvest. ver. culpa.

Lata culpa in conscientia non habetur pro dolo. Syl. l. 1.

Dolo procurans delictum, non potest tenere provenientia sibi ex illo per aliquod statutum.

Domicilium.

Domicilium alicujus est, ubi familia ejus, vel habitatio, cum intentione manendi. Clerici autem, ubi residentia, quod si in duobus beneficiis æqualiter residet, utrobique habet domicilium. v. Syl. domicilium.

Qui æqualiter, aut ferè æqualiter in duobus locis habitat, in utroque habet domicilium.

Scholastici, etsi non habent domicilium in loco studii; tamen possunt ab illo Episcopo absolvi, & dispensari ut subditi, non autem ordinari.

Dominium, Dominus. vid. etiam Princeps, Servus.

Dominus tenetur de damnis, quæ cum posset, non impedivit in suo dominio.

De dominio Val. l. 3 disp. 5 q. 10. p. 1. Sot. l. 4. de just. Salon fuse q. 71. art. 2. Syl. dominium. 8.

Non tenetur dominus famulum ob peccatum domo eicere, nisi fortè id necessarium sit ad peccatum illud vitandum. vid. Nav. c. 14. n. 21.

Poteft

Potest dominus in domibus servorum dare hospitium externis per aliquot dies; modo id faciat suis expensis.

Potest & solus hospitium, & furnum publicum, si velit habere.

Dominium rei, quæ nullius fuit, non acquiritur sine apprehensione; sufficit autem in spiritualibus habere titulum

Domus, v. etiam Conductio.

Concessa alicui domus habitatione, intelligitur etiam concessam, ut possit locare; nisi solus usus concedatur.

Donatio.

1. Donatio nihil est aliud quam liberalis datio alicui rei. Donatio remuneratoria, non est proprie donatio; item neque remissio debiti facta liberaliter a creditore. *tom. 2. de Contractibus, dist. 3 q. 13. punct. 1. n. 1 & seq.*

2. Ille potest donare, qui habet liberam administrationem & dominium bonorum, & a jure non impeditur: ex quo patet prodigum, impuberem sine licentia curatoris, filium familias non habentem bona castrensia vel quasi, religiosum Superiori subditum absque licentia sui Superioris uxorem non habentem alia bona præter dotem, furiosum, amentem; vel alium qui non est sui compos, eum cujus bona fisco adjecta sunt, & minorem non posse donare absque consensu curatoris tacito, vel expresso; quamquam minor donare potest ea, quæ alii suæ conditionis donant. Item beneficiarius non potest ad suum libitum fructus beneficii qui supersunt congruæ suæ sustentationi, donare vel impendere in usus profanos & vanos; quamvis si donet, valida sit donatio. *ibid. punct. 2. num. 1 & seq.*

3. Donatio patris in filium legitimum non emancipatum, regulariter non est firma jure communi, sed revocari potest ad arbitrium patris; nisi facta sit cum juramento. Dicitur *regulariter*, nam dantur aliqui casus, in quibus valida est donatio patris in filium, si fiat sine damno legitimæ aliorum filiorum; hi casus sunt donatio causa dotis & nuptiarum titulo remunerationis ob accepta obsequia, quando pater remittit filio usum fructum, quem habet in bonis filii adventitiis, quando donat filio eunti ad castra bona mobilia. Item quando valet donatio inter conjuges, valet etiam inter liberos; valida autem est donatio inter conjuges, si conjux do-

net causa mortis, aut remunerationis ob merita & obsequia alias non debita: ut si senex duxit puellam, si maritus constante matrimonio condonet & remittat dotem, aut scienter fateatur se dotem accepisse, cum non acceperit; si fiat contrados, quæ si fuerat constituta, constante matrimonio, poterit mortuo viro exigi ab uxore; quando donator non efficitur pauperior ob talem donationem, aut donatarius non fit locupletior. *ibid. punct. 5. n. 2. & punct. 4. n. 29.*

4. Petes, an annuli, vestes, & similia quæ uxoribus fieri & tradi consueverunt à maritis, censeantur donata, vel tantum concessa ad usum; Resp. si hæc ornamenta sint vilia, & ad quotidianum usum, censeantur donata, sicque sunt propria uxoris; secus si sint pretiosa, vel festiva. *ibid. num. 30.*

5. Donatio omnium bonorum præsentium & futurorum inter viros, invalida est, nisi fiat Ecclesie, vel causæ piæ, aut confirmetur juramento; quia per huiusmodi donationem adimitur potestas testandi, quam jura adimi nolunt. *ibid. punct. 5. num. 1.*

6. Insinuatio (quæ est quædam manifestatio, qua donans declarat judici in scriptis, se liberè tantam summam alteri donare, & iudex suo consensu illam approbat,) requiritur ad donationem excedentem quingentos solidos, id est, quingentos nummos aureos, alioquin donatio invalida est quoad excessum; etiam si donatio sit tantummodo tacita & præsumpta, nisi firmetur juramento, vel fiat causæ piæ, vel nisi fiat Principi absoluto. Idem valet, etiam si donatio facta sit pluribus simul absque insinuatione. *ibid. punct. 6. num. 1. 2. 3. & 4.*

7. Ille cui facta est donatio excedens dictam summam tenetur ad restitutionem, si exigatur à donatore, velejus hæredibus: si verò non exigatur, non tenetur. *ibid. num. 6.*

8. Non est liberum donanti rescindere, quoties voluerit, donationem factam inter vivos, præterquam in his casibus, ob ingratitudinem donatarii; modo donatio non sit facta ob causam, vel cum expresso juramento non revocandi ob ingratitudinem: aut ob susceptionem prolis legitimæ non præcogitatum, aut ob inofficiosam donationem, quæ contingit, quoties pater tantam donat, ut non retineat quantum postulat legitima portio filiorum; appellaturque inofficiosa, quia est contra officium pietatis. Hæc autem inofficiosa donatio revocari potest, quatenus opus est ad

supplendas legitimas filiorum portiones, modo donatio non sit facta extraneo: hæc enim revocatur in totum. *ibid. punct. ult. n. 2. & seq. item. n. 13. & 14.*

9. Petes, utrum si filii nascantur post donationem, sed adhuc vivente patre moriantur, reviviscat donatio? Respondetur negativè, nisi ex conjecturis appareat, patrem iterum in donationem consentire. Similiter non revocabitur donatio, si facta donatione, filius naturalis, aut spurius nascatur, qui privilegio Principis legitimetur; quia in leg. sit tantum mentio legitimorum. *ibid. num. 17. & 18.*

10. Heredes donatoris non possunt revocare donationem ob ingratitudinem donatarii commissam contra donatorem, si ingratitudo cognita fuit donatori, illique superfuit tempus ad revocandam donationem; nam eo ipso quod cognovit, & non revocavit, censetur condonasse. *ibid. n. 5.*

11. Donatio facta causa mortis, potest à donatore usque ad mortem revocari, sicut revocari potest legatum & testamentum. Non censetur autem donatio facta causa mortis, nisi sit facta mentio mortis. *ibid. n. 20. & 21.*

Dubium.

Vide v. *Peccatum.*

Duellum.

Vide v. *Excommunicatio.*

1. Duellum est pugna singularis, deliberata ab utraque parte, sponte & ex conditio suscepta, statuto loco & tempore, cum periculo occisionis, mutilationis aut vulneris. Hinc collige bellum non esse duellum, neque conflictus, qui fiunt in bello inter hostes, dum unus dux mittit decem milites in arenam contra alios decem; neque conflictus, qui fiunt subito iræ fervore, vel ex altercatione nascuntur; neque secundum nonnullos illi videntur incidere in poenas pugnantium in duello, qui sese obviam habentes, diffidunt se in tali loco, quò statim tendunt, & ibi pugnant: quamquam contrarium probabilius sit, *tom. 1. de Excommunicatio. disp. 2. q. 6. punct. 1. n. 2. & seq.*

2. Pugnam inchoans in Ecclesia, non videtur incidere in

in pœnas duellum committentibus propositas, si Ecclesia egrediantur ob ipsius reverentiam, & pugnam extra Ecclesiam committant. *ibid. n. 8.*

3. Duellum offerens alteri, illumque eodem tempore aggrediens, duellum non committit. Item nec digladiantes causa loci, vel exercitii, committant duellum; nec mulieres capillos adinvicem evellentes, aut pugnis, aut alio instrumento non periculoso se petentes, non incurrunt pœnas ob duellum impositas. *ibid. n. 9. & seq.*

4. Decertantes faxis, cultellis, baculis & fustibus committere possunt duellum, modo hæc pugna fiat ex recondito: secus dicendum de eo qui domum accedit ad capienda arma, & nulla facta ad duellum provocatione rediens inimicum diffidat, & statim aggreditur. *ibid. n. 12. & 13.*

5. Diffidans alterum non animo pugnandi, sed causa honoris proprii defendendi, non afficitur excommunicatione; quamvis aliunde peccet, invitando scilicet alterum ad peccatum. Idem dicendum de provocantibus se ad pugnam nullo statuto loco & tempore. *ibid. n. 14. & 15.*

6. Deambulans ante inimicum, aut torva facie intuens, aut ensen distringens, & similia faciens, non afficitur excommunicatione. *ibid. n. 16.*

7. Invitans alterum ad duellum, aut pugnans in duello regulariter loquendo, graviter peccat, & præter excommunicationem gravibus subjicitur pœnis. Duellum per se loquendo semper est illicitum: nisi ad sedandos duos exercitus contrarios, aut quando aliquis compellitur sub vitæ periculo acceptare duellum; numquam tamen duello dirimi potest inter duos, etiamsi aliter dirimi nequeat. *ibidem num. 17. & seq.*

8. Delinquentes contra constitutiones Pontificias in detestationem duelli editas, præter confiscationem bonorum, & alias pœnas pro qualitate personarum in Bulla expressas, afficiuntur excommunicatione: & loca, in quibus duellum commissum fuit scientibus & permittentibus dictorum locorum dominis, Ecclesiastico interdicto subjiciuntur; decertantes vero, si in ipso conflictu obierint, privandi sunt Ecclesiastica sepultura; si fuerint clerici, suspenduntur & privantur beneficiis. *ibid. n. 20. & seq.*

9. Ex dictis collige non solum pugnantes in duello, aut diffidantes, excommunicationi subjici, verum etiam do-

minos locorum, magistratus, locum tenentes, duces militum, qui non prohibent quominus hæc fiant, (nisi habeant justam causam permittendi,) aut qui post commissum crimen, veniam & impunitatem concedunt. Princeps tamen Christianus concedens locum in suo territorio duobus infidelibus ad duellum, non videtur incidere in excommunicationem. *ibid. n. 25. & 26.*

10. His etiam pœnis subjiciuntur mandantes, suadentes, consulentes quolibet modo; licet consilium, vel mandatum non influxerit in effectum: quamvis multi oppositum sentiant, quando consilium vel mandatum nihil omnino influunt, aut influxus re adhuc integra revocatus & retractus est. *ibid. num. 27. & 28.*

11. Eadem pœnæ incurruntur ab acceptante statim ac acceptavit, à comitantibus, nisi fortè velint impedire: à sociis, patrinis, & spectatoribus ex industria: à commodantibus aut vendentibus scienter arma pugnatio in duello, nisi justam vendendi aut commodandi causam habeant. Item incurruntur à facientibus, & intimantibus, seu affigentibus scripta & narrationes provocatorias ad duellum: secus dicendum de ratum habentibus duellum. *ibid. num. 29. 20. 21. & seq.*

12. Ab excommunicatione contracta ob aliquod delictum in causa duelli, absolvere possunt post Summum Pontificem, Episcopi, quando delictum est occultum, aut reus non potest adire Papam; & religiosi juxta sua privilegia, modo revocata non fuerint (sicut de facto respectu existentium in Italia extra urbem Romanam revocata fuerunt in decreto sacre Congregationis:) & non inciderint in excommunicationem Gregorii XIII. *ibid. n. 38. & seq.*

E.

Ecclesia,

Vide v. *Immunitas, Sacrilegium.*

Ejecti à religione.

Vide v. *Apostata.*

Elemosyna.

Vide v. *Charitas.*